

JORGE LUIS BORGES

SABRANA DJELA

BRODIJEV IZVJEŠTAJ
ZLATO TIGROVA
KNJIGA OD PIJESKA
DUBOKA RUŽA

BI

VLIO

NACA

GRAFIČKI ZAVOD Hrvatska

Jorge Luis Borges
KNJIGA OD PIJESKA
Dvojniki

Događaj se zbio u veljači 1969., sjeverno od Bostona, u Cambridgeu. Nisam ga odmah pribilježio, jer mi je prvobitna nakana bila sve to prepustiti zaboravu kako ne bih pomutio razumom. Sada, 1972. godine, budem li o tome pisao, mislim da će drugi to čitati kao kakvu priču a, s godinama, možda je i ja prihvatim kao takvu.

Znam daje bilo gotovo grozno dok je sve to trajalo, a još i gore za onih besanih noći koje su zatim uslijedile. Sve to ipak ne znači da takva pripovijest može ganuti i neku treću osobu.

Moglo je biti deset sati ujutro. Sjedio sam na klupi, licem okrenut prema rijeci Charles. Na kojih pet stotina metara meni zdesna nalazila se visoka zgrada kojoj nikada nisam doznao ime. Siva voda nosila je dugačke sante leda. Rijeka me neizbježno navodila na razmišljanje o vremenu.

Tisućljetna slika Heraklitova. Dobro sam se ispavao; vjerujem da je prethodne večeri moje predavanje uspjelo pobuditi zanimanje studenata. Na vidiku ne bijaše žive duše.

Odjednom stekoh dojam (što, prema kazivanju psihologa, odgovara stanjima umora) da sam već bio proživio taj trenutak. Netko je sjeo na rub moje klupe. Radije bih bio sam, ali nisam htio odmah ustati da ne ispadnem neuljudan. Onaj drugi je počeo zvižducati. Tada se javi prvo od mnogobrojnih nespokojstava toga jutra. Ono stoje zviždukao, ono što je pokušavao zvižducati (nikada nisam imao bogzna kakav sluh), bilo je nalik na kreolski napjev La tapera Elias Regulesa. Taj me napjev vrati u jedno dvorište, koje je već iščeznulo, i prizva mi u sjećanje Alvara Meliana Lafinura, koji već odavno bijaše mrtav. Zatim dođoše i riječi. Bile su to riječi početne decime. Glas nije bio Alvarov, ali je želio nalikovati na Alvarov glas.

Prepoznao ga, sav užasnut.

Približio sam mu se i rekao:

- Gospodine, jeste li Urugvajac ili Argentinac.
- Argentinac, ali od svoje četrnaeste živim u Ženevi - glasio je odgovor.

Uslijedila je duga stanka. Upitah ga:

- Ulica Malagnou, na broju sedamnaest, sučelice ruskoj crkvi?

Odgovorio je potvrdno.

- U tom slučaju - kazah mu odlučno - vi se zovete Jorge Luis Borges. I ja sam također Jorge Luis Borges. Sada je 1969., a nalazimo se u Cam-Bridgeu.

- Ne - odvratio mi je mojim vlastitim glasom, kao da dolazi nekako izdaleka.

Nakon nekog vremena se zaintačio:

- Nalazim se ovdje u Ženevi, na klupi, nekoliko koraka od Rhone. Neobično je to što smo slični, ali vi ste mnogo stariji, sjedokosi.

Odgovorio sam mu:

- Mogu ti dokazati da ne lažem. Reći ću ti nešto što neznamac ne može znati. U kući postoji srebrna posuda za čaj mate sa stalkom u obliku zmija, a donio ju je naš pradjed iz Perua. Ima i jedan srebrni lavor koji je visio o unkašu. U ormaru u tvojoj sobi dva su niza knjiga. Tri Laneova sveska Tisuću ijedne noći s gravurama u čeliku i bilješkama u sitnotisku između pojedinih poglavlja.

Quicheratov latinski rječnik, Tacitova Germania na latinskome i u Gordonovu prijevodu, Don Quijote kuće Garnier, Tablas de Sangre Rivere Indartea s posvetom autora, Carlvleov SartorResartus, Amielova biografija i, sakrivena iza ostalih, knjiga u mekome uvezu o spolnim običajima balkanskih naroda. Nisam zaboravio ni ono predvečerje na prvome katu na trgu Dubourg.

- Dufour - ispravio je.

- Točno. Dufour. Je li ti sve to dovoljno?

- Nije - odgovorio je. - Ti dokazi ništa ne dokazuju. Ako sve to sanjam, prirodno je da i vi znate ono što ja znam. To vaše obilato nabranje sasvim je suvišno.

Ta primjedba bijaše na mjestu. Odgovorih mu:

- Ako su ovo jutro i ovaj susret snovi, svaki od nas dvojice zacijelo misli da upravo on sanja.

Možda prestanemo sanjati, a možda i ne. U međuvremenu, očita nam je obveza da prihvatimo taj san, kao što smo prihvatiti ovaj svijet i to da smo se rodili, da gledamo očima i da dišemo.

- A ako taj san potraje? - upitao je zabrinuto. Da ga primirim i da sebe smirim, hinio sam sabranost koju zasigurno nisam osjećao. Rekoh mu:

- Moj san već traje sedamdeset godina. Na kraju krajeva, kad je riječ o sjećanju, nema te osobe koja ne naiđe na sebe samu. To se sada i nama događa, osim što smo dvojica. Zar ne želiš doznati štogod o mojoj prošlosti, stoje ujedno i budućnost koja tebe očekuje?

Pristao je bez ijedne riječi. Nastavio sam pomalo izgubljeno:

- Majka je živa i zdrava u svojoj kući s pogledom na ulice Charcas i Maipii, u Buenos Airesu, no otac je umro još prije trideset godina. Umro je od srca. Dokrajčila gaje hemipleksija; lijeva ruka položena preko desne ruke bila je poput ruke kakva djeteta na ruci gorostasa. Umro je goreći od nestrpljenja da umre, ali bez ijednog jauka. Baka nam je umrla u istoj kući.

Nekoliko dana prije kraja sve nas je pozvala i rekla nam: »Ja sam vrlo stara žena koja vrlo sporo umire. Neka se nitko ne uzrujava zbog tako jednostavne i obične stvari.« Norah, tvoja sestra, udala se i ima dvoje djece. Usput, kako je kod kuće?

- Dobro. Otac uvijek zbija šale na račun vjere. Sinoć je rekao da je Isus poput gauča, koji se ne žele ničime vezati, i daje zato propovijedao u parabolama.

Oklijevao je i rekao mi: -A vi?

- Ne znam koliko ćeš knjiga napisati, ali znam da ih je odviše. Pisat ćeš pjesme, što će ti pružati zadovoljstvo koje nećeš imati s kime podijeliti, i fantastične priče. Predavat ćeš, kao i otac ti i kao toliki drugi iz našega roda.

Bilo mi je drago što me nije ništa pitao o sudbini tih knjiga. Promijenio sam ton i nastavio:

- Što se pak tiče povijesti... Bio je još jedan rat, gotovo među istim suparnicima. Francuska je začas kapitulirala; Engleska i Amerika su vodile cikličku bitku kod Waterlooa protiv njemačkog diktatora, koji se zvao Hitler. Negdje oko tisuću devetsto četrdeset šeste Buenos Aires je dao svijetu drugog Rosasa, dosta sličnog našem rođaku. Pedeset pete spasila nas je pokrajina Cordoba, kao ranije Entre Rios. Sada nije dobro. Rusija osvaja čitav planet; Amerika, sputana tlapnjom o demokraciji, nikako da se odluči da bude imperij. Naša zemlja sve se više pretvara u provinciju. Sve veću provinciju i sve umišljeniju, kao da zatvara oči. Ne bi me iznenadilo kad bi nastavu latinskog zamijenili nastavom guaranija.

Primijetili da me gotovo i ne sluša. Poražavao gaje strah od nemogućega, iskonski i bez sumnje opravdan. Premda nikada nisam bio otac, osjetih kako me obuzima nekakva ljubav prema tom jadnome momku, koji mi je bio bliži od rođena sina. Spazih da u rukama steže nekakvu knjigu. Upitao sam ga stoje to.

- Opsjednuti, odnosno, čini mi se, Demoni i?jodora Dostojevskog - odvrati mi s prizvukom taštine.

- Izbljedadjela mi je u sjećanju. Kakva je? Nisam to pravo ni izrekao kad osjetih daje to pitanje pravo huljenje.

- Taj ruski majstor - skresao je - proniknuo je dublje od bilo koga u labirinte slavenske duše.

Taj retorički pokušaj donekle me uvjeri da se smirio.

Upitah ga koje je još majstorove knjige pročitao.

Nabrojao je dvijetri, među njima i Dvojnika.

Zapitao sam ga da li prilikom čitanja dobro razlikuje lica, kao u slučaju Josepha Conrada, i namjerava li nastaviti s proučavanjem cjelokupnoga djela.

- Zapravo ne - odvrati mi pomalo iznenađeno. Priupitao sam ga što piše, a on mi kaza da priprema knjigu stihova koja će se zvati Crvene himne. Pomišljao je i na Crvene ritmove.

- Zašto ne? - rekoh mu. - Možeš navesti dobre predšasnike. Plavi stih Rubena Darija i sivu Verlaineovu pjesmu.

Ne obazirući se na me, objasnio mi je da će njegova knjiga pjevati o bratstvu svih ljudi.

Pjesnik našega doba ne može okrenuti leđa svome vremenu.

Poslije kraćeg razmišljanja upitah ga da li se zaista osjeća bratom svih ljudi. Na primjer, svih upravitelja pogrebnih poduzeća, svih poštara, svih ronilaca, svih onih koji žive na pločniku ispred parnih brojeva, svih mutavaca, i tako dalje. Reče mi da se njegova knjiga obraća velikoj masi potlačenih i parija.

- Ta tvoja masa potlačenih i parija - odgovorih mu - tek je puka apstrakcija. Postoje samo jedinke, ako uopće itko postoji. Čovjek prošlosti nije čovjek današnjice, izrekao je neki Grk. Možda smo dokaz nas dvojica, na ovoj klupi u Ženevi ili Cambridgeu.

Osim na suhoparnim stranicama Povijesti, upečatljive činjenice mogu i bez upečatljivih rečenica. Čovjek na samrti želi se prisjetiti gravure koju je zamijetio u djetinjstvu; vojnici koji se spremaju da zapodjenu bitku govore o blatu ili o naredniku. Naša je situacija bila jedinstvena i, otvoreno govoreći, nismo bili za nju pripremljeni. Govorili smo, na žalost, o književnosti; bojim se da nisam rekao ništa djugo doli ono što obično kažem novinarima.

Moj alter ego vjerovao je u stvaranje ili otkriće novih metafora; ja sam vjerovao u one koje se podudaraju s intimnim i općepoznatim sklonostima i koje je naša mašta već prihvatila. Starost ljudi i umiranje, snovi i život, protjecanje vremena i vode. Izložio sam mu to mišljenje, koje ću iznijeti u knjizi nekoliko godina kasnije.

Gotovo da me nije ni slušao. Odjednom kaza: - Ako ste vi bili ja, kako onda objasniti to da ste zaboravili onaj vaš susret s postarijim gospodinom koji vam je 1918. rekao da je i on Borges?

Nisam pomislio na tu teškoću. Odgovorio sam mu neuvjerljivo:

- Možda je ta činjenica bila tako neobična da sam je pokušao zaboraviti.

Izlanuo je stidljivo:

- Kako stojite s pamćenjem?

Shvatio sam da momku koji još nije navršio dvadeset godina čovjek od preko sedamdeset izgleda gotovo kao pokojnik. Odgovorili mu:

- Obično nalikuje na zaborav, no još uvijek ispunjava ono što od njega zatraže. Proučavam anglosaksonski i nisam baš najgori u razredu.

Naš je razgovor već predugo potrajao, a da bi bio iz sna. Iznenada mi sine:

- Smjesta ti mogu dokazati - rekoh mu - da me ne sanjaš. Dobro poslušaj ovaj stih koji, koliko se sjećam, nisi nikada pročitao.

Polako sam izdeklamirao čuveni redak:

- L 'hydre, univers tordant son corps ecaille d'astres. (Hidra, svemir što svija tijelo s krljušti zvjezdanom.)

Osjetih da se gotovo prestravio od zaprepaštenja. Ponovio je tihim glasom, uživajući u svakoj blistavoj riječi.

- Istina je - promućao je. - Nikada neću biti kadar napisati redak kao stoje ovaj.

Hugo nas je sjedinio.

Prije je, sada se toga sjećam, usrdno ponavljao onaj kratki odlomak u kojem Walt Whitman podsjeća na noć provedenu udvoje pred morem, kad je bio zaista sretan.

- Ako ju je Whitman opjevao - primijetio sam - onda je to zato što ju je želio, a do toga nije došlo. Pjesma dobiva na vrijednosti pogodimo li daje očitovanje čežnje, a ne povijest nekog događaja.

Zagledao se u me.

- Vi ga ne poznajete - uzviknuo je. - Whitman nije kadar lagati.

Pola stoljeća ne prolazi tek tako. Iz razgovora što smo ga vodili kao osobe koje su se načitale različitih knjiga i bile raznolikih ukusa, shvatio sam da se ne možemo razumjeti. Bili smo suviše različiti i suviše slični. Nismo se mogli uzajamno varati, što otežava razgovor. Svaki od nas dvojice bio je karikirana replika drugoga. Situacija je bila odviše neprirodna da bi mogla dulje potrajati. Savjetovati ili

raspravljati bilo je beskorisno, jer njega je čekala neizbježna sudbina da bude ono što sam ja.

Odjednom se sjetih jedne Coleridgeove fantazije. Netko sanja da prolazi rajem i kao dokaz daju mu cvijet. Kad se probudi, pred njim je taj cvijet.

Pade mi na um analogni postupak.

- Čuj - rekoh mu - imaš li štogod novca?

- Da - odvratio mi je. - Imam dvadesetak franaka. Večeras sam pozvao Simona Jichlinskog u Crocodile.

- Reci Simonu da će raditi kao liječnik u Carougeu i da će biti jako uspješan ... no, daj mi jedan od tih tvojih novčića.

Izvukao je tri srebrnjaka i nešto sitnine. Ne shvaćajući, ponudi mi jedan od onih prvih.

Ja mu pružih jednu od onih nerazumnih američkih novčanica koje su vrlo različite vrijednosti, a iste veličine. Pomno ju je proučio.

- Nemoguće - uzviknuo je. - Na njoj je datum tisuću devetsto šezdeset četvrte.

(Nekoliko mjeseci kasnije netko mije rekao da na banknotama nema datuma.)

- Sve je to čudesno - uspio je izreći - a čudesa ulijevaju strah. Oni koji bijahu svjedocima Lazarova uskrsnuća zacijelo ostadoše užasnuti.

- Ništa nova - pomislih. -1 dalje knjiške reference.

Razderao je novčanicu i spremio kovani novac.

Odlučio sam kovani novac baciti u rijeku. Luk što gaje srebrnjak opisao gubeći se u srebrnoj rijeci pridao bi mojoj priči živahnu sliku, ali sudba to ne htjede.

Odgovorio sam da nadnaravno, ukoliko se javi dvaput, nije više zastrašujuće. Predložio sam mu da se vidimo sutradan, na toj istoj klupi koja se nalazi u dva vremena i na dva mjesta.

Odmah je pristao i rekao mi, ne gledajući na sat, daje već okasnio. Obojica smo lagali i svaki je znao da mu sugovornik laže. Rekoh mu da će doći po mene.

- Po vas? - priupitao me.

- Da. Kad dođeš u moje godine, gotovo ćeš sasvim izgubiti vid. Vidjet ćeš žutu boju i sjene i svjetlost. Ne brini. Postupna sljepoća nije ništa tragično. To je kao sporo ljetno predvečerje.

Razišli smo se, a da se nismo niti dotaknuli. Sutradan nisam pošao. Zacijelo ni on nije došao.

Mnogo sam razmišljao o tome susretu, o kojemu nisam nikome pričao. Vjerujem da sam otkrio susret je bio stvaran, no onaj čovjek razgo-^{*}ao je sa mnom u nekome snu i stoga me mogao zaboraviti; ja sam s njime razgovarao na javi i ta me uspomena još uvijek mori.

Onaj čovjek je mene sanjao, ali me nije baš dosljedno sanjao. Sanjao je, sada to shvaćam, onaj nemogući datum na dolaru.

Moja će pripovijest odgovarati stvarnosti, točnije rečeno, mojoj osobnoj uspomeni na stvarnost, što se svodi na isto. Događaji su se zbili tek nedavno, ali znam daje književna navada ujedno i navada umetanja nebitnih pojedinosti i naglašavanja pretjeranosti. Želim pripovijedati o svome susretu s Ulrikom (prezime nikada nisam doznao, a možda nikada niti neću) u gradu Yorku. Ta će kronika obuhvatiti jednu večer i jedno jutro.

Lako bih mogao izjaviti da sam je prvi put ugledao pored Pet sestara iz Yorka, onih čistih vitraža što prikazuju čitav lik, koje su poštedjeli i Cromvellovi ikonoklasti, no činjenica je da smo se upoznali u prostori) ici svratišta Northern Inn što se nalazi s druge strane zidina.

Bijasmo malobrojni, a ona je bila okrenuta leđima. Netko joj je ponudio piće, a ona je odbila.

- Feministkinja sam - rekla je. - Ne želim se povoditi za muškarcima. Kod njih mi se ne dopadaju duhan i alkohol.

Taje rečenica imala biti dovitljiva, te sam pogodio da je ne izgovara prvi put. Kasnije sam saznao dajoj nije svojstvena, ali ono što kažemo nije uvijek nalik na nas.

Pripovijedala je da je kasno stigla u muzej, ali da su joj dopustili da uđe kad su doznali daje Norvežanka.

Jedan od nazočnih je prokomentirao:

- Nije to prvi put da Norvežani ulaze u York.

- Tako je - na to će ona. - Engleska je bila naša, pa smo je izgubili; ako netko uopće može nešto imati, odnosno ako se nešto može izgubiti.

Tada sam je pogledao. Jedan redak Williama Blakea govori o djevojkama od nježna srebra ili bijesna zlata, ali u Ulriki bijahu i zlato i nježnost. Bila je lagana i visoka, izoštrjenih crta lica i sivih očiju.

Manje od njena lica, dojmio me se njen izgled tihe tajanstvenosti. Lako se smiješila i osmijeh ju je pomalo odalečivao. Bila je odjevena u crninu, što je rijetkost u nordijskim zemljama, gdje bojama nastoje oživjeti sumornost okoliša.

Engleski je govorila čisto i precizno te je malko naglašavala glas r. Nisam osobit zapažatelj; sve sam to otkrio malo-pomalo.

Upoznali su nas. Rekoh joj da sam profesor na Sveučilištu Los Andes u Bogoti. Objasnio sam da sam Kolumbijac.

Upitala me nekako zamišljeno:

- Što to znači biti Kolumbijac?
- Ne znam - odgovorih joj. - To je čin vjere.
- Jednako kao i kad je riječ o Norvežanki prihvatila je ona.

Ničega se više ne mogu sjetiti od onoga stoje izrečeno te večeri. Sutradan sam rano sišao u blagovaonicu. Kroz okna sam ugledao daje zapao snijeg; pustoline su se gubile u jutru. Osim nas nije bilo nikoga. Ulrica me pozva za svoj stol. Rekla mi je da rado izlazi i pješaci sama.

Sjetih se jedne Schopenhauerove šale i odgovorih:

- I ja. Možemo poći zajedno.

Udaljili smo se od kuće, po svježem snijegu. Na poljima nije bilo žive duše. Predložio sam joj da pođemo u Thorgate, koji je nekoliko milja nizvodno niz rijeku. Znam da sam već bio zaljubljen u Ulriku; ne bih želio pored sebe nijednu drugu osobu.

Odjednom začuh daleko zavijanje vuka. Nikada nisam čuo zavijanje vuka, ali znam daje bio vuk. Ulrica se nije uzbudila.

Začas je rekla kao da naglas razmišlja:

- Oni malobrojni i jadni mačevi što sam ih jučer vidjela u York Minsteru potresli su me više od onih velikih lađa u muzeju u Oslu.

Putovi su nam se razišli. Ulrica je, te večeri, nastavljala putovanje prema Londonu; ja, prema Edinburgu.

- U Oxford Streetu - kaza mi - krenut ćemo stopama De Quinceyja, koji je tražio svoju Annu izgublenu usred svjetine Londona.

- De Quincey je - odgovorio sam - odustao od traganja. Jaje vazda i dalje tražim.

- Možda sije našao - rekla je tihim glasom. Shvatio sam da iznenađenje nije naodmet pa je poljubih u usta i oči. Odgurnula me nježno, ali čvrsto i zatim izjavila:

- Bit ću tvoja u svratištu u Thorgateu. Molim te da me dotle ne dodiruješ. Bolje da bude tako.

Neoženjenu muškarcu koji je već zašao u godine ponuđena ljubav je poklon što se više ne očekuje. Takvo čudo ima pravo i da postavlja uvjete. Pomislio sam na svoje mladenačke dane u Popavanu i na jednu djevojku iz Teksasa, svijetlu i vitku poput Ulrike, koja mi je uskratila ljubav.

Nisam počinio grešku daję pitam da li me voli. Shvatio sam da nisam prvi i da neću biti posljednji. Ta pustolovina, meni možda posljednja, toj blistavoj i odlučnoj sljedbenici Ibsena vjerojatno je samo prolazna.

Prosljedili smo držeći se za ruke.

- Sve je to poput sna - rekoh - a ja nikad ne sanjam.

- Poput onoga kralja - odvrati Ulrica - koji nije sanjao sve dok ga neki vrač nije naveo da spava u svinjcu.

Zatim je dodala:

- Osluhni dobro. Zapjevat će ptica. Začas smo začuli pjev.

- U ovim krajevima - rekoh - misle da onaj kome predstoji smrt pretkazuje budućnost.

- I meni predstoji smrt - na to će ona.

Pogledah je preneražen.

- Pođimo prečicom kroz šumu - potaknuh je. - Brže ćemo stići do Thorgatea.

- Šuma je opasna - odvratila je. Produžili smo preko pustolina.

- Volio bih da ovaj trenutak potraje zauvijek promrmljao sam.

- Zauvijek je riječ koja ljudima nije dopuštena - ustvrdila je Ulrica i, da smanji zanos, zamoli me da joj ponovim svoje ime, koje nije dobro čula.

- Javier Otarola - rekoh joj.

Htjela gaje ponoviti i nije mogla. Ni ja nisam uspio s Ulrikinim imenom.

- Zvat ću te Sigurd - izjavila je osmjehnuvši se.

- Ako sam ja Sigurd - uzvratih joj - onda ćeš ti biti Brvnhild.

Zastala je.

- Poznaješ li tu sagu? - upitao sam je.

- Naravno - odvrati. - Tragična predaja koju su Nijemci uništili onim svojim zakasnjelim Nibelunzima.

Nisam želio raspravljati i odgovorih joj:

- Brvnhildo, hodaš kao da priželjkuješ da u postelji između nas dvoje bude mač.

Odjednom se našosmo pred svratištem. Nije me iznenadilo što se zvalo, kao i ono prethodno, Northern Inn.

Gore, sa stepeništa, Ulrica mi doviknu:

- Jesi li čuo vuka? U Engleskoj više nema vukova. Požuri.

Dok sam se uspinjao na gornji kat, opazio sam da su zidovi oblijepljeni papirnim tapetama u stilu Williama Morrisa, grimiznocrvene boje, s isprepletenim voćem i pticama. Ulrica uđe prva. Mračna soba bijaše niska, s dvovodnim stropom. Iščekivana postelja se udvajala u nekom mutnom staklu, a ulašteni mahagonij podsjetio me na ogledalo iz Svetog pisma.

Ulrica se već svukla. Pozvala me mojim pravim imenom, Javier. Osjetih da gušće sniježi.

Nestalo je namještaja i ogledala. Između nas nije bilo mača. Vrijeme je protjecalo poput pijeska. Stoljetna u tmini potekla je ljubav i prvi i posljednji put posjedovao sam Ulrikinu sliku.

Ime mi je Alejandro Ferri. Ima u njemu ratničkih odjeka, ali ni zvuk slave ni velika sjena Makedončeva - ta rečenica potječe od autora Mramora, koji me častio svojim prijateljstvom - ne priliče skromnome sivom čovjeku što upreda ove retke, na prvome katu hotela u ulici Santiago del Estero, na Jugu koji više nije Jug. Uskoro ću navršiti sedamdeset i koju godinu; i dalje dajem satove engleskog malobrojnim učenicima. Iz neodlučnosti ili iz nehata ili iz drugih razloga, nisam se oženio, i sada živim sam. Samoća me ne muči; dovoljan napor je već to što čovjek podnosi sebe sama i svoje hirove. Primjećujem da starim; nepogrešivi znak jest činjenica da me novotarije ne zanimaju niti iznenađuju, možda zato što mi je jasno da u njima nema ničeg suštinski nova i da nisu ništa drugo doli stidljive varijacije. Kad sam bio mlad, privlačila su me predvečerja, predgrađa i jadi; sada, jutro u centru i spokojstvo. Ne težim više za tim da budem Hamlet. Učlanio sam se u konzervativnu stranku i u šahovski klub, koji posjećujem samo kao kibic, ponekad i rastresen. Znatiželjnik može iskopati, na kakvoj mračnoj polici Nacionalne biblioteke u ulici Mexico, primjerak mog Kratkog razmatranja analitičkog jezika Johna Wilkinsa, djela koje bi zahtijevalo još jedno

izdanje, bar da se isprave ili ublaže mnogobrojne greške. Novi upravitelj Biblioteke, kažu mi, neki je literat koji se posvetio proučavanju drevnih jezika, kao da ovi današnji nisu dovoljno rudimentarni, i demagoškome veličanju imaginarnog i kavgadžijskog Buenos Airesa. Nikada ga nisam želio upoznati. Ja sam u ovaj grad stigao 1899. i samo jednoć puki me slučaj suočio s nekim kavgadžijom, odnosno osobom koja je bila na takvu glasu. Kasnije ću, pruži li se prilika, ispričati tu epizodu.

Već sam rekao da živim sam; proteklih dana, netko iz susjedne sobe, koji me čuo da govorim o Ferminu Egurenu, reče mi da je ovaj preminuo u mjestu Punta del Este.

Smrt toga čovjeka, koji mi zasigurno nikada nije bio prijatelj, grdno me ražalostila. Znam da sam ostao jedini; na ovoj sam zemlji jedini čuvar onog događaja, Kongresa, uspomene koju neću imati s kime dijeliti. Sada sam posljednji kongresovac. Istina je da su to i svi ljudi, jer na ovom planetu nema ni jednoga stvora koji to nije, ali ja sam na drugi način. Znam da jesam; to me razlikuje od nebrojenih kolega, sadašnjih i budućih. Istina je da smo 7. veljače 1904. prisegnuli na ono što nam je najsvetije ima li na zemlji nešto sveto ili nešto što to nije? da nećemo otkriti priču o Kongresu, ali ne manje točna činjenica da sam ja sada krivokletnik također jest dio Kongresa. Ova je izjava nejasna, ali može pobuditi znatiželju mojih eventualnih čitatelja.

Bilo kako mu drago, zadatak koji sam sebi postavio nije lak. Nikada se nisam bavio, čak ni u epistolarnoj podvrsti, pripovjedačkim žanrom, a što je bez sumnje daleko ozbiljnije, pripovijest koju ću zabilježiti jest nevjerojatna. Pero Josea Fernandez de Irala, nezasluženo zaboravljenoga pjesnika Mramora, bijaše predodređeno za taj pothvat, no već je prekasno.

Neću smišljeno iskrivljivati činjenice, ali predosjećam da će me lijenost i nespretnost ne jedinom primorati na grešku.

Precizni datumi nisu važni. Podsjetimo se da sam iz Santa Fea, pokrajine u kojoj sam rođen, došao 1899. Nikada se nisam onamo vratio, navikao sam se na Buenos Aires, grad koji me ne privlači, jednako kao što se čovjek privikne na svoje tijelo ili na kakvu staru boljku.

Predviđam, bez većeg uzbuđenja, da uskoro moram umrijeti; stoga treba da obuzdam svoje digresije i da malko ubrzam pripovijedanje.

Godine nam ne mijenjaju suštinu, ukoliko je uopće imamo; poriv koji me, jedne večeri, doveo kao kakav dandy. Svi su naručili kavu, a poneki i pelinkovac. Pažnju mi je ponajprije privukla prisutnost jedne žene, same među tolikim muškarcima. Na drugom kraju stola bio je desetogodišnji dječak, odjeven u mornarsko odjelce, koji je uskoro zaspao. Našli su se tamo i protestantski pastor, dvojica nepobitnih Židova i neki Crnac sa svilenim rupcem i u vrlo tijesnoj odjeći, kao u uličnih kicoša. Pred Crncem i onim dječakom bile su Šalice kakaa.

Ne sjećam se drugih, osim nekog gospodina Marcela del Maza, vrlo uljudna čovjeka i profinjenog u razgovoru, kojeg nikad više nisam vidio. Čuvam mutnu i lošu fotografiju s jednog od sastanaka, koju neću objaviti, jer bismo se zbog tadašnje odjeće, kosurine i brčina doimali lakrdijaški, pa čak i siromaški, što bi odudaralo od stvarnosti. Sve grupacije nastoje stvoriti nekakav svoj žargon i svoje rituale; Kongres, koji je meni uvijek bio nalik na san, želio je kanda da kongresovci bez žurbe otkrivaju cilj kome teži, pa čak i imena i prezimena svojih kolega. Uskoro sam shvatio da ne smijem postavljati pitanja i odustao sam od toga da ispitam Fernandezu Iralu, koji mi ni sam nije ništa rekao. Nisam izostao ni jedne subote, no prošlo je mjesecdva dok sam shvatio. Od drugoga sastanka susjed mi je bio Donald Wren, inženjer Južnih željeznica, koji mi je kasnije davao satove engleskog.

Don Alejandro je vrlo malo govorio; ostali se nisu obraćali njemu, ali sam osjetio da govore za njega i da traže njegovo odobravanje. Dostajala je jedna kretnja spore ruke pa da se promijeni tema debate. Malopomalo otkrio sam da onaj crvenkasti čovjek slijeva ima neobično ime, Twirl. Sjećam se njegova krhkog izgleda, stoje atribut nekih vrlo visokih osoba, kao da im stas pobuđuje vrtoglavicu pa ih tjera da se pogrbe. Pamtim da su mu se ruke obično poigravale nekakvim bakrenim kompasom, koji bi načas odložio na stol. Potkraj 1914. poginuo je kao vojnik irske pješadijske pukovnije. Zdesna je uvijek sjedio onaj mladić niska čela, Fermin Eguren, predsjednikov nećak. Zazirem od metode realizma, tipično vještačkog žanra; radije jednim potezom otkrivam ono što sam postupno shvatio. Prije toga, čitatelja želim podsjetiti na svoju tadašnju situaciju: bio sam

siromašan momak iz Casilde, seosko dijete, koji je stigao u Buenos Aires i koji se odjednom našao - tako sam to osjetio - u najužem središtu Buenos Airesa i možda, tko zna, čak i svijeta. Protjeklo je pola stoljeća, a ja dalje osjećam onu prvotnu zablještenost, koja zacijelo nije bila posljednja.

Razmotrimo činjenice; ispričat ću ih što kraće budem mogao. Don Alejandro Glencoe, predsjednik, bio je urugvajski zemljoposjednik, vlasnik poljoprivrednog dobra na samoj granici Brazila. Njegov otac, rodom iz Aberdeena, polovinom prošloga stoljeća naselio se na ovome kontinentu. Sa sobom je donio stotinjak knjiga, jedine - usuđujem se ustvrditi - koje je don Alejandro pročitao tijekom života. (Govorim o tim raznorodnim knjigama, koje sam držao u rukama, jer se u jednoj od njih nalazi korijen ove moje priče.) Prvi Glencoe, kad je umro, ostavio je kćerku i sina, koji će nam kasnije biti predsjednik. Kći se udala za nekoga Egurena i bila je Ferminova majka. Don Alejandro je nekoć težio za tim da bude poslanik, ali političke glavešine zatvorile su mu vrata urugvajskoga Kongresa. Čovjek se zaintačio i odlučio osnovati drugi Kongres širih dometa. Sjetio se daje najednoj od vulkanskih Carlyleovih stranica čitao o sudbini onoga Anacharsisa Clootsa, poklonika božice Razboritosti, koji je na čelu trideset šestorice stranaca govorio kao »glasnogovornik ljudskog roda« pred nekim skupom u Parizu. Potaknut njegovim primjerom, don Alejandro je nakanio organizirati Kongres Svijeta koji bi predstavljao sve ljude svih narodnosti. Centar preliminarnih sastanaka bila je slastičarnica Gas; sam čin otvorenja, za koje predviđen rok od četiri godine, morao se održati na imanju don Alejandra. On, koji kao i toliki drugi Urugvajci nije bio pristaša Artigasa, volio je Buenos Aires, no ipak je odlučio da se Kongres okupi u njegovoj domovini.

Zanimljivo je da je taj prvobitno utvrđeni rok poštovan gotovo magičnom preciznošću.

Isprva smo primali dnevnicе, koje nisu bile zanemarive, ali žar što nas je sve obuzimao navede Fernandeza kalu, koji bijaše jednako siromašan kao i ja, da je se odrekne, pa to isto uradismo i svi mi ostali. Tajе mjera bila od koristi jer je poslužila da se odijeli žito od pljeve; broj kongresovaca je opao, te smo ostali samo mi najvjerniji. Jedino plaćeno mjesto bilo je mjesto tajnice, Nore Erfjord, koja nije

imala drugih sredstava za život, a posla bijaše preko glave. Organizirati društvo koje obuhvaća čitav planet nije tričav pothvat. Odlazila su i pristizala pisma, a isto tako i telegrami. Pristupali su nam iz Perua, Danske i Indije.

Neki Bolivijac upozorio je na to da njegova domovina uopće nema izlaza na more te da bi trebalo da taj žalosni nedostatak bude temom jedne od prvih debata.

Twirl, koji bijaše lucidne inteligencije, primijetio je da Kongres pretpostavlja i problem filozofske naravi. Planirati skup koji bi predstavljao sve ljude ravno je utvrđivanju točnog broja platonskih arhetipova, zagonetke koja je stoljećima zadavala muke zbunjujući mislioce.

Da ne tražimo dalje, natuknuo je da bi don Alejandro mogao predstavljati zemljoposjednike, ali i Urugvajce, pa i sve velikane, kao i riđobrade muškarce i one što sjede u fotelji. Nora Erfjord bila je Norvežanka. Bi li ona predstavljala tajnice, Norvežanke ili, naprosto, sve lijepe žene? Da li je dovoljan jedan inženjer da predstavlja sve inženjere, čak i one s Novog Zelanda?

Čini mi se da se upravo tada umiješao Fermin.

- Ferri je predstavnik dotepenaca - kaza grohotom se smijući.

Don Alejandro ga prostrijeli pogledom i reče odmjereno:

- Gospodin Ferri je predstavnik emigranata, čiji rad podiže ovu zemlju.

Fermin Eguren nikada me nije mogao smisliti. Bio je tašt na više stvari: na to stoje Urugvajac, na to što se ondje i rodio, na to stoje privlačio sve žene, na to što je sebi odabrao skupoga krojača i, nikada neću znati zašto, na to što je bio baskijske 4gze, od one čeljadi koja na rubu povijesti nije uradila ništa drugo osim što je muzla krave.

Naše je neprijateljstvo zapečatio sasvim trivijalni incident. Nakon jedne sjednice, Eguren je predložio da pođemo do ulice Junin. Taj me plan nije privlačio, ali sam prihvatio kako se ne bih izložio njegovu izrugivanju. Pošli smo s Fernandezom Iralom. Izlazeći iz kuće, mimoidosmo se s nekom krupnom ljuđinom. Eguren, zacijelo malko pripit, gurnu ga. Onaj čovjek nam prepriječi put i reče:

- Onaj tko bude želio izaći, morat će prijeći preko ovog noža.

Pamtim bljesak čelika u tami veže. Eguren, ustrašen, uzmaknu. Ni ja baš nisam bio sasvim priseban, ali mržnja je prevladala strah. Prinesoh ruku džepu, kao da ću izvući kakvo oružje, i rekoh čvrstim glasom:

- Sredit ćemo to na ulici.

Neznanac mi odgovori, sad već drugačijim tonom:

- Takve ljude volim. Htio sam vas iskušati, prijatelju.

Sada se ljubazno smijao.

- Takvo prijateljstvo zadjenite vi sebi za šešir - odvratih mu i iziđosmo.

Onaj čovjek s nožem uđe u bordel. Kasnije su mi rekli da se zove Tapia ili Paredes ili tome slično i da je na glasu kao kavgadžija. Kad smo se već našli na pločniku, Irala, koji je ostao sabran, potapša me i izjavi zanosno:

- Među trojicom našao se i jedan mušketir. Salve, D'Artagnan!

Fermin Eguren nikada mi nije oprostio što sam bio svjedokom njegova kukavičluka.

Osjećam da sada, i tek sada, započinje priča. Već napisane stranice zabilježile su tek uvjete koje je slučajnost odnosno sudba zahtijevala da bi se dogodilo ono nevjerovatno, možda jedino u čitavome mom životu. Don Alejandro Glencoe bijaše oduvijek središte zapleta, no postupno osjetismo, ne bez zaprepaštenja i uzbune, daje pravi predsjednik zapravo Twirl. Ta neobična osoba blistavih brkova laskala je Glencoeu pa čak i Ferminu Egurenu, ali tako pretjerano da se to moglo tumačiti i kao izrugivanje, pa nije dovodilo u sumnju njegovo dostojanstvo.

Glencoe je bio tašt na svoje golemo bogatstvo; kako bi mu nametnuo kakav projekt, Twirl 4č pogodio da mu je dovoljno natuknuti da su troškovi odveć visoki. Naslućujem da, isprva, Kongres nije bio drugo doli tek mutan naziv; Twirl je stalno predlagao nekakve nadopune, koje je don Alejandro uvijek prihvaćao. Bilo je to kao da se nalazimo u središtu kruga koji se sve više širi, koji se beskrajno povećava i udaljuje.

Izjavio je, na primjer, da Kongres nikako ne može bez biblioteke priručnih knjiga; Nierenstein, koji je radio u knjižari, nabavio nam je atlase Justusa Perthesa, te razne omašne enciklopedije, počam od Plinijeve Historia naturalis i Beauvaisova Speculuma sve do ugodnih

labirinata (ponovo čitam ove riječi glasom Fernandezza Irale) čuvenih francuskih enciklopedista, Enciclopaediae Britannicae, Pierrea Laroussea, Brockhausa, Larsena, te Montanera i Simona. Sjećam se da sam pun strahopoštovanja gladio svilenkaste sveske nekakve kineske enciklopedije, u kojoj su mi se slova, lijepo iscrtana kistom, činila još tajanstvenijima od mrlji na leopardovu krznu. Neću još ispričati kako su završile, što baš nimalo ne žalim.

Don Alejandro je zavolio Fernandezza Iralu i mene, možda zato što smo bili jedini koji mu se nismo pokušavali dodvoravati. Pozvao nas je da provedemo nekoliko dana na njegovu posjedu Caledonia, gdje su već radili zidari.

Nakon dugotrajne plovidbe rijekom uzvodno i postoje prijeđosmo na splavi, u osvit dana stupili smo na drugu obalu. Potom smo morali noćiti u sirotinjskim krčmama i otvarati svu silu kolčanih ograda u oblasti Cuchilla Negra. Putovali smo dvokolicom; krajina mi se učinila prostranijom i samotnijom od one u kojoj sam se rodio.

U pamćenju su mi još uvijek dvije slike onog posjeda: jedna koju sam predvidio i ona što su je moje oči na kraju ugledale. Tko zna zašto, ja sam sebi zamišljao, kao u kakvome snu, nekakvu nemoguću kombinaciju ravnice poput one oko Santa Fea i Palače tekućih voda; Caledonia bijaše dugačka kuća od nepečene cigle, slamnatog dvovodnog krova i s trijemom od opeka. Učinilo mi se daje izgrađena zato da štiti od hladnoće i da bude dugovječna.

Nezgrapni zidovi bijahu debeli gotovo jedan lakat, a vrata su bila uzana. Nikome nije palo na um da zasadi kakvo stablo. U nju je sunce podjednako udaralo i pri izlasku i pri zalasku.

Obori su bili od Jkamena; stoka bijaše mnogobrojna, mršava i rogata; zamršeni konjski repovi sezali su do tla. Prvi put sam upoznao okus netom zaklane životinje. Iznijeli su vreće s dvopekrom; nadglednik mi reče, nekoliko dana kasnije, da nikada u životu nije okusio kruha.

Irala upita gdje je nužnik; don Alejandro mu širokom kretnjom pokaza prostranstvo kontinenta. Noć bijaše obasjana mjesečinom; izišao sam da prošetam te ga iznenadih dok je pored njega stražario jedan nandu, američki noj.

Vrućina, koja noću nije slabila, bijaše neizdrživa i svi su priželjkivali svježinu. Sobe bijahu prokrčio sebi put do onih s noževima. Začas

začuh naredbu:

- Momci, odbacite nož. Jednako mirnim glasom dodao je:
- Sada jedan drugome pružite ruku i pristojno se vladajte. Ne želim ovdje nikakve gužve.

Obojica poslušашe. Drugog dana doznao sam daje don Alejandro otpustio nadglednika.

Osjetio sam da me samoća muči. Prestrašio sam se da se nikada neću vratiti u Buenos Aires.

Ne znam je li i Fernandez Irala dijelio tu moju bojazan, no mnogo smo pričali o Argentini i o onome što ćemo raditi kad se vratimo. Čeznuli smo za lavovima nad jednim dvorišnim vratima u ulici Jujuy, pored trga Once, ili pak za svjetlošću neke zabačene krčme, a nikako za uobičajenim mjestima. Vazda sam bio dobar jahač; običavao sam odjahati s imanja i prevaljivati velike razdaljine. Još uvijek se sjećam onoga vranca kojeg sam obično sedlao i koji je već zacijelo uginuo. Jednog dana ili jedne noći možda sam dospio i u Brazil, jer granica je bila samo crta obilježena kamenjem.

Naučio sam da ne brojim dane kadli nas, nakon dana koji je protekao kao i svi drugi, don Alejandro upozori:

- Sada na počinak. Sutra krećemo u cik zore.

Kad smo već odmakli niz rijeku, osjetio sam se tako sretnim da sam s ljubavlju mogao razmišljati o Caledoniji.

Ponovo smo počeli održavati subotnje sastanke. Na prvome Twirl zatraži riječ. Uz uobičajene retoričke začine rekao je da se biblioteka Kongresa Svijeta ne može svesti na priručnike, te da klasična ^djela svih nacija i na svim jezicima predstavljaju istinsko svjedočanstvo o koje se ne možemo oglušiti, a da sami sebe ne izložimo pogibelji. Taj je prijedlog smjesta prihvaćen; Fernandez Irala i doktor Cruz, koji je bio nastavnik latinskog, latiše se zadatka da odaberu potrebne tekstove. Twirl jeo tome već razgovarao s Nierensteinom.

U ono doba nije bilo ni jednog Argentinca kome Utopija nije bila grad Pariz. Možda je Fermin Eguren bio najneustrpljiviji među nama: nakon njega je slijedio Fernandez Irala, iz posve drugačijih pobuda. Za pjesnika Mramora, Pariz je bio Verlaine i Leconte de Lisle; za Egurena, to je bio poboljšani produžetak ulice Junin. Nazrijevam da se dogovorio s Twirlom. Ovaj je na drugome sastanku razglabao o jeziku kojim će se služiti kongresovci, te o tome kako bi bilo uputno

da dvojica delegata pođu u London i Pariz da prikupe dokumentaciju. Hineći nepristranost, prvo je predložio moje ime a, nakon kraćeg oklijevanja, i ime svoga prijatelja Egurena. Don Alejandro je, kao i uvijek, pristao.

Vjerujem da sam već napisao da me Wren, u zamjenu za nekoliko lekcija talijanskog, uputio u proučavanje beskonačnog engleskog jezika. Koliko je god mogao, izbjegavao je gramatiku i rečenice školničke naravi te smo ušli izravno u poeziju, u kojoj oblici zahtijevaju kratkoću.

Prvi moj kontakt s jezikom koji će mi ispuniti život bio je sjajan Stevensonov Requiem; zatim su uslijedile balade što ih je Percy otkrio kićenom osamnaestom stoljećū. Kratko vrijeme prije negoli sam krenuo za London, upoznao sam blještavilo Svinburnea koji me naveo da posumnjam, poput čovjeka koji je počinio grijeh, u veličajnost Iralinih aleksandrinaca.

U London sam stigao početkom siječnja tisuću devetsto druge; sjećam se milovanja snijega, kojeg nikada nisam vidio i koji mi je godio. Na sreću, nije me dopalo da putujem s Egurenom.

Odsjeo sam u skromnom pansionu iza Britanskog muzeja, u čiju sam biblioteku zalazio ujutro i popodne u potrazi za jezikom koji bi bio dostojan Kongresa Svijeta. Nisam zanemario univerzalne jezike; zavirio sam u esperanto - što ga Sentimentalni kalendar naziva

»ujednačenim, jednostavnim i ekonomičnim« - kao i volapuk, koji nastoji istražiti sve jezične, mogućnosti, sklanjajući glagole i sprežući imenice. Razmatrao sam argumente za i protiv uskrsavanja latinskog, za kojim čežnja nije prestala opstojati ni nakon tolikih stoljeća. Isto sam se tako zadržao na proučavanju analitičkog jezika Johna Wilkinsa, gdje je definicija svake pojedine riječi sadržana u slovima od kojih je ova sačinjena. Pod visokim svodom te dvorane upoznao sam Beatriz.

Ovo je općenita povijest Kongresa Svijeta, a ne povijest Alejandra Ferrija, to jest mene, no ona prva uključuje ovu drugu, kao i sve ostale. Beatriz je bila visoka, vitka, čistih crta lica i crvene kose, koja me mogla - iako to nikada nije bio slučaj podsjetiti na kosu pristranoga Twirla. Nije još navršila dvadesetu godinu. Napustila je jednu od sjevernih grofovija da bi na sveučilištu studirala književnost. Jednako kao i ja, bila je siromašna porijekla. Vući talijansku lozu u Buenos Airesu bilo je štoviše neprilično; u Londonu sam otkrio da je to mnogima čak romantični atribut. Već nakon nekoliko večeri postadosmo ljubavnici; zaprosih je, no Beatriz Frost, jednako kao i Nora Erfjord, bijaše sljedbenica vjere koju je propovijedao Ibsen te se nije željela ni za koga vezati. Njena su usta izgovorila riječ koju se ja nisam usuđivao izustiti.

O noći, o topla tmino udvoje, o ljubavi što protječeš u tmuni poput tajnovite rijeke, o hipu sreće kada je svatko oboje, o nedužnosti i prostodušnosti takve sreće, o sjedinjenju u kojem smo se gubili da se zatim izgubimo u snu, o prva svjetlosti dana i ja dok je promatram!

Na surovoj granici s Brazilom mučila me nostalgija; bilo je već posve drugačije u crvenome labirintu Londona, koji mi je pružio toliko toga.

Unatoč izlikama što sam ih smišljao kako bih odgodio odlazak, morao sam se vratiti potkraj godine; zajedno smo proslavili Božić. Obećao sam joj da će je don Alejandro pozvati da se pridruži Kongresu; odvratila mi je, nekako neodređeno, da bi je zanimalo posjetiti južnu hemisferu i da se njezin bratić, zubar, nastanio u Tasmaniji. Beatriz nije željela vidjeti brod; rastanak je, po njenom shvaćanju, bio nekakav zanos, nerazumna svetkovina nesreće, a ona je mrzila zanose. Oprostili smo se u biblioteci gdje smo se upoznali one zime. Ja sam kukavica; nisam joj ostavio adresu kako bih izbjegao tjeskobu iščekivanja pisama.

Primijetio sam da putovanja u povratku traju kraće negoli u odlasku, ali prelazak Atlantika, opterećen uspomenu i strepnjama, učinio mi se vrlo dugotrajnim. Ništa me nije toliko boljelo kao pomisao da će, usporedo s mojim životom, Beatriz i dalje živjeti svojim životom, minutu za minutom, noć na noć. Napisao sam pismo od mnogo stranica, koje sam poderao kad smo isplovili iz Montevidea. U domovinu sam stigao jednog četvrtka; na pristaništu me dočekao Irala. Vratio sam se u svoj negdašnji stan u ulici Chile; taj i sljedeći dan proveli smo u razgovoru i šetnji. Želio sam sebi nadoknaditi Buenos Aires. S olakšanjem sam doznao daje Fermin Eguren još uvijek u Parizu; činjenica da sam se vratio prije njega na neki će način ublažiti moju dugotrajnu odsutnost.

Irala je bio obeshrabren. Fermin je po Europi tratio goleme svote te se u nekoliko navrata nije pokorio nalogu da se smjesta vrati. To se moglo i predvidjeti. Više me zabrinuše druge vijesti; unatoč protivljenju Irale i Cruza, Twirl se pozivao na Plinija Mlađega, po kome nema tako loše knjige koja ne bi sadržavala i ponešto dobro, pa je predložio da se bez ikakve razlike pokupuju kompleti lista La Prensa, tri tisuće četiri stotine primjeraka Don Quijotea raznih formata, Balmesove zbirke pisama, sveučilišne teze, računi, bilteni i kazališni programi. Sve je svjedočanstvo, rekao je. Podupro gaje Nierenstein; don Alejandro je, »nakon tri bučne subote«, odobrio taj prijedlog. Nora Erfjord dala je ostavku na položaj tajnice; na njeno je mjesto došao neki novi član, Karlinski, koji je bio oruđe u Twirlovim rukama. Golemi paketi sada su se gomilali, bez kataloga i kartoteke, pa zabitim sobama i u podrumu don Alejandrove kućerine. Početkom srpnja Irala je proveo tjedan dana u Caledoniji, zidari su prekinuli

posao. Na njegov upit, nadglednik je objasnio daje gazda tako odredio i da u ovome trenutku ima vremena i napretek.

U Londonu sam napisao izvještaj, no sada nije vrijeme da podsjećam na nj; u petak sam pošao pozdraviti don Alejandra i uručiti mu taj svoj tekst. Pratio me Fernandez Irala. Bijaše popodnevi sat i vjetar iz pampe prodirao je u kuću. Ispred ulaznih vrata u ulici Alsina čekala su kola s tri konja. Sjećam se pogrbljenih ljudi koji su iskrcavali svežnjeve u stražnjem dvorištu; Twirl im je zapovjednički izdavao naredbe. Tamo su se nalazili, kao da nešto predosjećaju, Nora Erfjord i Nierenstein i Cruz i Donald Wren, te još jedan ili dvojica kongresovaca. Nora me zagrlila i poljubila, a taj zagrljaj i taj poljubac podsjetiše me na druge. Crnac, dobričina i sretan, poljubi me u ruku.

U jednoj od soba bila su otvorena podna vrata što vode u podrum; nekoliko grubih stepenica gubilo se u mrak.

Odjednom začusmo korake. Prije negoli sam ga ugledao, znao sam da ulazi don Alejandro.

Došao je sav zasopljen.

Glas mu je bio izmijenjen; nije to više bio glas spokojnoga gospodina koji predsjedava našim subotama, ni glas feudalnog zemljoposjednika koji zabranjuje dvoboj noževima i koji svojim gaučima propovijeda riječ Božju, premda je na ovo potonje podsjećao.

Ne pogledavši nikoga, naredio je:

- Vadite sve ono stoje nagomilano ovdje dolje. Neka u podrumu ne ostane ni jedna jedina knjiga.

Taj je posao potrajao gotovo jedan sat. U zemljanom dvorištu nakupili smo gomilu višu od najviših ljudi. Svi smo išli amotamo; don Alejandro bio je jedini koji se nije pomaknuo.

Zatim je uslijedila naredba:

- Sada zapalite ove pakete.

Twirl bijaše vrlo blijed. Nierenstein je uspio promrmljati:

- Kongres Svijeta ne može bez tih vrijednih pomagala koje sam probrao s toliko ljubavi.

- Kongres Svijeta? - na to će don Alejandro. Podrugljivo se nasmijao, a nikada ranije nisam ga čuo da se smije.

U uništavanju se krije tajanstveno zadovoljstvo; buknuh su blještavi plamenovi, a mi se natisnemo uza zidove ili po sobama. U dvorištu ostadoše noć, pepeo i vonj paljevine. Sjećam se nekoliko izgubljenih listova što su ostali pošteđeni, bijeli na tlu. Nora Erfjord, koja je prema don Alejandro gajila onu ljubav stoje mlade žene obično gaje prema starim muškarcima, smušeno kaza: "

- Don Alejandro zna što radi.

Irala, vjeran književnosti, izusti rečenicu:

- Svakih nekoliko stoljeća treba spaliti Aleksandrijsku biblioteku.

Zatim nam stiže otkrivenje:

- Četiri godine mi je trebalo da shvatim to što vam sada kazujem. Pothvat kojeg smo se latili toliko je opsežan da obuhvaća - sada to znam - čitav svijet. A to nije tek nekolicina šarlatana što pobuđuju divljenje pod nadstrešnicama nekakvog posjeda negdje bogu iza leđa. Kongres Svijeta započeo

je s prvim trenutkom svijeta i nastavit će se kad mi već budemo prah. Nema toga mjesta gdje on nije prisutan. Kongres su i knjige koje smo spalili. Kongres su i Kaledonci koji su porazili legije rimskih cezara. Kongres je i Job na smetlištu i Krist na križu. Kongres je i onaj nesposobnjaković koji s droljama trati moj imetak.

Nisam se mogao uzdržati te ga prekidoh:

- Don Alejandro, i ja sam krivac. Već sam dovršio izvještaj, koji vam evo donosim, a i dalje sam ostao u Engleskoj i izvlačio vam pare, zbog ljubavi prema jednoj ženi.

Don Alejandro nastavi:

- To sam i pretpostavljao, Ferri. Kongres, to su moji bikovi. Kongres, to su oni bikovi koje sam prodao i milje polja koje nisu moje.

Javi se neki preneražen glas; bio je Twirlov.

- Nećete nam valjda reći da ste prodali Caledoniju?

- Da, prodao sam je. Nije mi više ostao ni pedalj zemlje, no moja me propast ne boli, jer sada shvaćam. Možda se više nećemo vidjeti, jer Kongres nas ne treba, no ove posljednje noći svi ćemo izići da pogledamo Kongres.

Bio je opijen pobjedom. Preplavili su nas njegova čvrstina i vjera. Nitko nije ni na tren pomislio daje šenuo.

Na trgu smo posjedali u otvorenu kočiju. Ja sam se smjestio na prednje sjedište, pored kočijaša, te don Alejandro naredi:

- Majstore, provozat ćemo se gradom. Vozite nas kamo želite.

Crnac, ustobočen na papučici, neprestano se smijuljio. Nikada neću doznati je li štogod shvatio.

Riječi su simboli koji traže zajednički spomen. Ovaj što ga sada želim zapisati samo je moj; oni što su ga sa mnom dijelili već su pomrli. Mistici zazivaju ružu, cjelov, pticu koja je isto što i sve ptice, sunce koje je isto što i sve zvijezde pa i sunce, krčag vina, vrt ili spolni čin.

Nijedna od tih metafora nije mi ni od kakve koristi za tu dugu noć slavlja koja nas je ostavila, umorne i sretne, u osvit zore. Gotovo da nismo progovorili, dok su točkovi i kopita odjekivali po kamenju. Pred svanuće, pored neke tamne i kukavne vode, koja je možda bila Maldonado ili možda Riachuelo, visoki glas Nore Erfjord zapjeva baladu Patrica Spensa, a don Alejandro je tihim glasom, neusklađeno, otpjevušio poneki stih.

Engleske riječi nisu mi prizvale Beatrizinu sliku. Iza mojih leđa Twirl promrmlja:

- Želio sam činiti zlo, a činim dobro.

Nešto od onoga što smo tada nazreli još uvijek opstoji - crvenkasta zidina Recoleta, žuta zidina zatvora, dvojica muškaraca što plešu na okrnjenom uglu, trijem iskockan željeznom rešetkom, željezničke brklje, moj dom, tržnica, neprobojna i vlažna noć - ali nije važna ni jedna od tih nepostojanih stvari, koje možda i bijahu drugačije. Važno je da smo osjetili da naš plan, kojem smo se ne jednoć izrugivali, zaista i potajno postoji i da je to univerzum i da smo to mi. Bez neke veće nade godinama sam tragao za okusom te noći; poneki put sam povjerovao da sam je obnovio u glazbi, u ljubavi, u nepouzdanom pamćenju, no nikada se nije vratila, osim jednog jedinog praskozorja, u snu. Kad smo se zakleli da nikome nećemo ništa reći, bilo je već subotnje jutro.

Nikada ih nisam više vidio, osim Irale. Tu priču nikada nismo prokomentirali; bilo koja naša riječ bila bi oskvrnuće. Don Alejandro Glencoe umro je 1914. i sahranjen je u Montevideu.

Irala je umro godinu dana ranije.

S Nierensteinom sam se jednom mimoišao u ulici Lima i obojica smo se pravili da se ne vidimo.

Uspomeni Howarda P. Lovecrafta

Dok sam pripremao posljednji ispit na Teksaškom sveučilištu u Austinu, doznao sam da mi je ujak Edwin Arnett umro od prskanja aneurizme, daleko nakraj kontinenta. Osjetio sam ono što svi osjećamo kad netko umre: tužnu, iako suvišnu, pomisao kako nas ništa ne bi stajalo da smo bili bolji. Čovjek zaboravlja daje mrtvac koji razgovara s mrtvacima. Ja sam pohađao studij filozofije; sjetih se da mi je ujak, ne spominjući ni jedno jedino ime, razotkrio svoja lijepa kolebanja, tamo u Crvenoj kući, blizu Lomasa. Jedna od naranči deserta bila mu je oruđe kojim me uveo u Berkelevjev idealizam; šahovska ploča bila mu je dovoljna za elejske paradokse. Nekoliko godina kasnije posuđivao mi je rasprave Hintona, koji želi prikazati stvarnost četvrte dimenzije prostora, što čitalac može naslutiti posredstvom kompliciranih vježbi s pomoću šarenih kocaka. Neću zaboraviti prizme i piramide koje smo gradili na podu kancelarije.

Ujak mi je bio inženjer. Prije negoli je s položaja na željeznici otišao u mirovinu, odlučio se nastaniti u Turderi, koja mu je pružala prednosti gotovo ladanjske osame, a ipak u blizini Buenos Airesa. Kako se moglo i predvidjeti, arhitekt mu je bio prisni prijatelj Alexander Muir. Taj kruti čovjek zagovarao je kruto Knoxovo naučavanje; moj ujak, poput gotovo svekolike gospode svoga doba, bijaše slobodouman, odnosno, bolje rečeno, agnostik, no zanimala ga je teologija, jednako kao što su ga zanimala varljive Hintonove kocke ili lijepo smišljene strahote mladoga Wellsa. Volio je pse; imao je krupnog ovčara kojemu je prišio nadimak Samuel Johnson, u spomen na Lichfield, daleko selo u kome se rodio.

Crvena kuća nalazila se na uzvisini, sa zapada okružena poplavnim zemljištem. S druge strane ograde, araukarije joj nisu ublaživale strog izgled.

Umjesto terasa stajali su dvovodni krovovi od škriljevca, i četvrtasta kula sa satom, što su nekako pritiskali zidove i majušne prozore. Kao dijete, te sam rugobe prihvaćao kako se već prihvaćaju one nespojive stvari koje već samim tim što supostoje nose ime univerzuma.

U domovinu sam se vratio 1921. Da bi se izbjegli sporovi, kuću su stavili na dražbu; kupio ju je neki došljak, Max Preetorius, koji je platio dvostruko više od svote što ju je ponudio najbolji kupac. Postoje ugovor potpisan, došao je u predvečerje s dvojicom slugu te su na smetlište, nedaleko od vojne ceste, bacili sav namještaj, sve knjige i sve kućne potrepštine. (S tugom sam se sjetio dijagrama u onim Hintonovim knjigama i velikog globusa.) Sutradan pošao je porazgovarati s Muirom te mu je predložio neke prepravke, stoje ovaj gnjevno odbio.

Kasnije je taj posao preuzela neka tvrtka iz prijestolnice. Mjesni drvodjelci odbili su praviti nov namještaj za kuću; neki Mariani, iz Glewa, napokon je prihvatio uvjete što mu ih je nametnuo Preetorius. Petnaestak dana morao je raditi noću, iza zatvorenih vrata. Novi se stanar noću i uselio u Crvenu kuću. Prozori se više nisu otvorili, no u tami su se nazirali tračci svjetlosti. Jednoga jutra mljekar je na pločniku naišao na uginulog ovčara, bez glave i osakaćenoga. U zimu su posjekli araukarije. Nitko nije više vidio Preetoriusa koji je, izgleda, ubrzo napustio taj kraj.

Kao što se može i pretpostaviti, te su me vijesti zabrinule. Znam da mi je naj očiglednija crta radoznalost koja me poneki put navela i na vezu s kakvom ženom meni posve stranom, samo zato ne bih li doznao tko je i kakva je, da pribjegavam (bez značajna rezultata) upotrebi laudanuma, da istražujem beskonačne brojeve i da se upustim u groznu pustolovinu koju ću ispriповijedati. Neminovno sam odlučio istražiti taj slučaj.

Prvo što sam poduzeo bilo je da posjetim Alexandera Muira. Pamtio sam ga kao uspravnog i tamnokosog, mršavog ali ne bez snage; sada je bio pogrbljen od godina, a tamna mu je brada posijedjela. Primio me u svojoj kući u Temperlevju koja je, kao što se moglo i predvidjeti, nalikovala na kuću moga ujaka, jer su se obje podudarale sa solidnim normama dobrog pjesnika i lošeg graditelja Williama Morrisa.

Dijalog je bio štur; nije uzalud stričak simbol Škotske. Ipak sam naslutio da su jak cejlonski čaj i skromna zdjelica za scones (koje je moj domaćin lomio i mazao mi maslacem, kao da sam još uvijek dijete) zapravo oskudna kalvinistička gozba, namijenjena nećaku njegova prijatelja. Teološke raspre što ih je vodio s mojim ujakom

bile su dugotrajna partija šaha koja od svakog igrača zahtijeva suradnju protivnika.

Vrijeme je odmicalo, a ja nikako da načnem svoju temu. Nasta nelagodna tišina i Muir progovori.

- Momče (young man) - kaza - niste došli ovamo da razgovaramo o Edwinu ili o Sjedinjenim Državama, zemlji koja me slabo zanima. Vama remeti san prodaja Crvene kuće i taj neobični kupac. I meni. Iskreno govoreći, ta mi se priča ne dopada, no kazat ću vam što budem mogao.

Toga neće biti mnogo.

Začas je nastavio bez žurbe:

- Prije Edvinove smrti, mjesni načelnik me pozvao u svoj ured. Bio je već tamo s mjesnim župnikom. Predložili su mi da nacrtam planove za katoličku kapelicu. Posao bi mi dobro platili. Smjesta sam im odgovorio da neću. Sluga sam gospodnji i ne mogu počinuti svetogrđe da idolima podižem oltare.

Tu je zastao.

- Je li to sve? - usudio sam se upitati.

- Nije. Onaj ćifut Preetorius htio je da uništim svoje djelo i da na njegovu mjestu sklepam nešto monstruozno. Gnusoba ima bezbroj oblika.

Ozbiljno je izgovorio te riječi i ustao.

Kad sam zašao iza ugla, prišao mi je Daniel Iberra. Poznavali smo se kako se već ljudi poznaju po selima. Predložio mi je da se vratimo pješice. Pakosnici me nikada nisu zanimali te sam predvidio svu silu višemanje nevjerodostojnih i surovih naklapanja što nastaju uz piće, ali sam se pomirio sa sudbinom i pristao. Već je gotovo zanoćilo. Kad smo se primakli i nazreli Crvenu kuću na uzvisini, Iberra skrenu. Upitah ga zašto. Odgovor mu nije bio onakav kakav sam ja očekivao.

- Ja sam desna ruka don Felipea. Nitko me nije još nazvao mlitavcem. Sjećat ćeš se onog momčine Urgoitija koji je došao k meni iz Merloa i kako se proveo. Pazi. Prije nekoliko noći dolazio sam s nekog lumpanja. Na kojih stotinjak stopa od kuće ugledah nešto. Šarac mi se uplašio i da ga nisam pritegnuo i okrenuo uličicom, možda ne bih bio u prilici da ti ovo pričam. Tako je bilo strašno ono što sam vidio.

Vrlo srdit, popratio je to psovkom.

Te noći nisam spavao. Pred zoru sam usnuo neku gravuru u Piranesijevu stilu, koju nikada nisam vidio odnosno koju sam vidio i zaboravio, a koja je prikazivala labirint. Bijaše to amfiteatar od kamena, okružen čempresima i viši od krošnji čempresa. Nije bilo ni vrata ni prozora, već samo niz vertikalnih i uzanih pukotina. S pomoću stakla što uvećava pokušavao sam vidjeti Minotaura. Napokon ga spazih. Bijaše to neman nad nemanima; više je sličio na bizona nego na bika i, opruživši po tlu ljudsko tijelo, kao da je spavao i sanjario. Što, odnosno, koga je sanjao?

Te večeri prošao sam ispred kuće. Rešetkasta kapija bila je zatvorena, a neke su šipke bile izvijene. Ono što nekoć bijaše vrt, pretvorilo se u šikaru. Zdesna bijaše nekakav plitki jarak, a rubovi mu bijahu izgaženi.

Preostalo mi je još samo jedno, što sam danima odgađao, ne samo zato što sam osjećao da je sasvim uzaludno, već zato što će me to odvući u ono neizbježno, posljednje.

Bez većih nada pošao sam u Glew. Mariani, drvodjelac, bijaše gojazan i rumen Talijan, već zašao u godine, priprost i srdačan. Dovoljno je bilo da ga vidim pa da odbacim sve one lukavštine što sam ih smišljao prethodne večeri. Predao sam mu svoju posjetnicu, koju je pompozno naglas sricao, zastavši pomalo s poštovanjem kad je naišao na ono doktor. Rekoh mu da me zanima pokućstvo što ga je on napravio za imanje koje je pripadalo mome ujaku u Turderi. Čovjek je pričao i pričao. Neću pokušati pribilježiti sve one njegove mnogobrojne riječi popraćene gestama, no izjavio mi je da mu je geslo zadovoljiti sve zahtjeve mušterije, koliko god oni bili nastrani, i daje on svoj posao obavio poštujući i najsitniju želju naručitelja.

Pošto je pročeprkao po ladicama, pokazao mi je nekakve papire s potpisom onog neuhvatljivog Preetoriusa, koje nisam shvatio. (Bez sumnje me smatrao odvjetnikom.) Kad smo se rastajali, povjerio mi je da ni za sve zlato ovoga svijeta neće više nogom kročiti u Turderu, a još manje u onu kuću. Dodao je daje mušterija sveta, ali daje, po njegovu skromnome mišljenju, gospodin Preetorius lud. Zatim je umuknuo, kao da se pokajao. Ništa više nisam uspio od njega izvući.

Predvidio sam taj neuspjeh, no predviđanje je jedno, a ono što se dogodi jest nešto sasvim drugo.

U više navrata sam sebi govorio da nema druge zagonetke osim vremena, tog beskonačnog spleta

što ga čine jučer, danas, budućnost, uvijek i nikad. Ta duboka razmišljanja pokazala su se beskorisnima; pošto bih čitavu večer posvetio proučavanju Schopenhauera ili Rovcea, iz noći u noć tumarao sam zemljanim putovima što okružuju Crvenu kuću. Poneki put sam gore nazreo neku prebijelu svjetlost; drugi put sam povjerovao da čujem jecanje. Tako sve do devetnaestog siječnja.

Bio je to jedan od onih dana kad se u Buenos Airesu čovjek osjeća ne samo izmrcvaren i povrijeđen ljetom već, štoviše, i poruznjen. Moglo je biti jedanaest sati uvečer kad se sručila oluja. Najprije južni vjetar, a zatim pljusak. Lutao sam tražeći kakvo stablo. Uz jarku svjetlost munje nađoh se na nekoliko koraka od ograde. Ne znam da li sa strahom ili nadom, iskušah kapiju. Neočekivano je popustila. Pošao sam naprijed natjeran olujom. Prijetili su mi i nebo i zemlja. I kućna su vrata bila napola otvorena. Nalet kiše osinu me po obrazu i uđoh.

Unutra su bili digli podne pločice pa sam stupio na čupavu travu. Kuća je odisala nekakvim sladunjavim mirisom koji je izazivao mučninu. Slijeva ili zdesna, ni sam više ne znam, nabasao sam na kamenu kosinu, žurno sam se uspeo. Gotovo nehотиčno okrenuh prekidač.

Pošto je srušen središnji zid, blagovaonica i knjižnica iz mojih sjećanja bile su sada jedna jedina velika neuređena prostorija, tek s ponekim komadom namještaja. Neću ni pokušati opisati ih, jer nisam siguran da sam ih vidio, unatoč nesmiljenoj bijeloj svjetlosti. Da razjasnim. Da bi se nešto vidjelo, treba to i shvatiti. Naslonjač pretpostavlja ljudsko tijelo, njegove zglobove i udove; škare, čin rezanja. Što da se kaže o svjetiljci ili o vozilu? Divljak ne može pojmiti misionarovu bibliju; putnik ne vidi istu užad kao i brodska posada. Kad bismo stvarno vidjeli svijet, možda bismo ga razumjeli.

Niti jedna od onih besmislenih spodoba što mi ih je ta noć priuštila nije se podudarala s ljudskim likom ili s kakvom pojmljivom namjenom. Osjetih gađenje i stravu. U jednome zakutku otkrih vertikalno stepenište koje je vodilo na gornji kat. Između širokih željeznih prečaga, kojih kao da nije bilo više od deset, bila su nepravilna udubljenja. To stepenište, koje je zahtijevalo ruke i noge, bilo je shvatljivo i na neki mi je način pružilo olakšanje. Ugasio sam svjetlo i stanovito vrijeme pričekao u tmini. Nisam čuo ni najmanji šum, ali me smetala prisutnost neshvatljivih stvari. Napokon se odlučih.

Ustrašena mi je ruka ponovo okrenula prekidač. Mora, koja se prethodno već uobličila na donjem katu, na gornjemu se uskomešala i dala sebi oduška. Bijaše tu mnoštvo predmeta, odnosno, mali broj isprepletenih predmeta. Prisjećam se sada neke vrste dugačkoga operacionog stola, vrlo visokog, u obliku slova U, s kružnim otvorima na rubovima. Pomislih da bi to mogla biti postelja stanaru te kuće čija se čudovišna anatomija ukazivala posredno, kao u kakve životinje ili nekog boga, u njegovoj sjeni. Iz neke Lukanove stranice, pročitane prije mnogo godina i zaboravljene, navre mi na usta riječ ampjlisbaena, koja nagovještava no zasigurno ne iscrpljuje ono što su kasnije ugledale moje oči. Isto se tako sjećam niza ogledala u obliku slova V što se gubio gore u tmuni.

Kakav li je taj stanar? Što li on traži na tom planetu, koji je njemu podjednako grozan kao što je i on nama grozan? Iz kojih li je tajnih predjela astronomije odnosno vremena, iz kojeg lije drevnog i sada neizračunljivog sumraka dospio u ovu južnoameričku periferiju, i to upravo ove noći?

Osjetih se uljezom u tome kaosu. Vani je kiša prestala. Pogledah na sat i zaprepašten vidjeh da su gotovo dva sata. Ostavih upaljenu svjetlost i oprezno počeh silaziti. Sići onuda kuda sam se i popeo nije bilo nemoguće. Sići prije nego se stanar vrati. Nagađao sam da jedna i druga vrata nije zatvorio zato što to nije umio uraditi.

Noge su mi dodirivale pretposljednju prečku stepeništa kadli osjetih da se nešto, silno i sporo i mnogostruko, uspinje nagibom. Znatiželja je nadvladala strah i ja ne sklopih oči.

SekLa PridesePorice

Originalni rukopis može se pogledati u knjižnici Sveučilišta u Leidenu; na latinskom je, no poneki helenizam potkrepljuje pretpostavku daje preveden s grčkog. Po Leisegangu, datira iz četvrtog stoljeća kršćanske ere. Gibbon ga spominje, uzgred, u jednoj od bilješki petnaestog poglavlja svoga *Dedine and Fali*. Anonimni autor navodi:

»... Sekta nikada nije bila mnogobrojna, te su njeni sljedbenici danas rijetki. Desetkovani čelikom i ognjem, spavaju pored putova ili po razvalinama što ih je rat poštedio, jer ne smiju graditi nastambe. Običavaju hodati goli.

Činjenice što ih je pribilježilo moje pero svima su poznate; sadašnja nije nakana da ostavim zapisano ono što sam uspio otkriti o njihovu nauku i njihovim učiteljima, a nisam ih uspio preobratiti na vjeru Gospodnju.

Prvo što mi je privuklo pažnju jest raznolikost njihovih stavova naspram mrtvih. Najneukiji među njima podrazumijevaju da su duhovi onih koji su napustili ovaj život dužni da ih pokapaju; drugi, koji se toga ne pridržavaju sasvim doslovno, izjavljuju da Isusovo upozorenje: Prepusti mrtvima da pokopaju svoje mrtve, osuđuje kićenu ispraznost naših pogrebnih obreda.

Svi se strogo pridržavaju savjeta da rasprodaju ono što posjeduju te da sve to razdijele sirotinji; prvi korisnici predaju to drugima, a ovi pak dalje ostalima. To je dovoljno objašnjenje za njihovu neimaštinu i golotinju, što ih isto tako približava rajskome stanju.

Usrdno ponavljaju riječi: Pogledajte v gavranove, koji niti siju niti žanju; niti imaju žitnicu, ni ambar; a Bog ih hrani. Koliko ste vi vredniji od ptica? Taj tekst zabranjuje štednju: Ako tako Bog odijeva travu koja je danas u polju, a sutra se u peć baca, zar neće mnogo radije vas, koji ste malovjerni? Ne tražite dakle što ćete jesti, ili što ćete piti; niti se tjeskobno brinite.

Sud Svaki koji s požudom pogleda ženu, već je s njom učinio preljub u svome srcu pouzdan je savjet čistoće. Ipak, ako pod nebesima nema muškarca koji nije s požudom pogledao neku ženu, mnogi u sekti naučavaju da smo prema tome svi počinili preljub. Budući da želja nije manje grešna od samoga čina, pravednici se bez ikakve bojazni mogu odavati najrazuzdanijoj pohoti.

Sekta izbjegava crkve; njeni oci propovijedaju pod vedrim nebom, s neke uzvisine ili zida ili ponekad iz čuna na obali.

Ime Sekte pobudilo je uporna nagađanja. Poneko od tih nagađanja smatra da je to zapravo

sveukupan broj njenih vjernika, što je smiješno mada proročanski, jer Sekta je, uslijed svog izopačenog naučavanja, predodređena za odumiranje. Jedno ga nagađanje izvodi iz visine korablje, stoje iznosila trideset lakata; po drugome nagađanju, koje izvrće astronomiju, to ime proizlazi iz broja noći, što su zbir svakog lunarnog mjeseca; treće, pak, po krštenju Spasiteljevu; četvrto, daje to po Adamovim godinama, kadje nastao iz crvene prašine. Sva su podjednako pogrešna. Ne manje lazanje i popis trideset božanstava odnosno prijestolja, od kojih je jedno Abraksas, prikazano s pijetlovom glavom, s rukama i trupom muškarca, a sve to nadvisuje skrupčana zmija.

Znam Istinu, no Istinu ne mogu obrazlagati. Nepochjenjiv dar njena prenošenja nije mi bio dan. Drugi, sretniji od mene, neka pripadnike Sekte izbavljaju riječju. Riječju ili ognjem.

Bolje je biti smaknut nego sam sebi zadati smrt. Ograničit ću se dakle na kratak opis tog gnusnog krivovjerstva.

Riječ Božja utjelovila se da bude čovjekom među ljudima, koji će ga raspeti, a On će njih iskupiti. Rođenje iz utrobe jedne žene izabranog naroda, ne samo da bi propovijedao ljubav već i da podnese mučeništvo.

Trebalo je da stvari budu nezaboravne. Nije bila dovoljna smrt jednog ljudskog bića, nanijeta čelikom ili kukutom, da ljudsku maštu trone sve do sudnjeg dana. Gospod je patetično rasporedio događaje. To je objašnjenje, za onaj opetovani znak jednome od učenika, za blagoslov kruha i vina, za Petrove zakletve, za samotno bdjenje u Getsemaniju, za san dvanaestorice, za ljudsku molitvu Sina, za krvavi znoj, za mačeve, za izdajnički cjelov, za Pilata što

pere ruke, za bičevanje, za porugu, za trnje, za grimiz i žezlo od trske, za ocat sa žuči, za Križ na vrhu brežuljka, za obećanje dobrome razbojniku, za zemlju koja podrhtava i za tmine.

Božansko milosrđe, kojemu dugujem tolike milosti, omogućilo mi je da otkrijem vjerodostojan i tajan razlog naziva Sekte. U Kirjatu, gdje je vjerojatno nastala, održao se samostančić što ga zovu Trideset srebrnjaka. To je prvobitno ime te nam pruža rješenje zagonetke. U tragediji Križa - pišem to s dužnim štovanjem - bilo je svjesnih i nesvjesnih tužitelja, koji svi bijahu neophodni, svi kobni. Nesvjesni bijahu svećenici što su predali srebrnjake, nesvjestan bijaše puk što izabra Barabu, nesvjestan bijaše namjesnik Judeje, nesvjesni bijahu Rimljani što podizahu Križ mučeništva Njegova i zabijahu ^avle i kockahu se. Svjesna bijahu samo dvojica: Otkupitelj i Juda. Ovaj je bacio onih trideset novčića što bijahu cijena za izbavljenje duša te se odmah objesio. Imao je tada trideset i tri godine, kao i Sin Čovjekov. Sekta ih obojicu podjednako časti, a ostale odrješuje.

Ne postoji samo jedan krivac; nema ni jednoga koji ne bi bio izvršitelj, svjesno ili ne, plana što ga je Mudrost zacrtala. Sada svi dijele Slavu nebesku.

Ruka mi se opire pisati o drugoj strahoti. Kad dosegnu određenu dob, posvećenici se izlažu poruzi i daju se raspeti na križ na vrhu brda, kako bi slijedili primjer svojih učitelja. To zločinačko kršenje pete zapovijesti valja suzbijati strogošću kakvu su odvajkada zahtijevali ljudski i božanski zakoni. Neka prokletstva Nebesa, neka mržnja Anđela ...» Završetak rukopisa nije pronađen.

Noć darova

Priču smo čuli u staroj slastičarnici Korlu, u ulici Florida, na križanju s ulicom Piedad.

Raspravljalo se o problemu spoznaje. Netko se pozvao na platonsku tezu da smo sve već vidjeli u nekome prethodnom svijetu, tako da spoznati jest zapravo prepoznati; moj je otac, mislim, rekao kako je Bacon napisao da, ako učiti znači pamtiti, ne znati znači isto što i zaboraviti. Drugi sugovornik, neki gospodin u godinama, koji je zacijelo bio pomalo izgubljen u svoj toj metafizici, odluči uzeti riječ. Kazao je odmjereno i sigurno:

- Nikako da shvatim to o platonskim arhetipovima. Nitko se ne sjeća kad je prvi put ugledao žuto ili crno ili kad je prvi put uživao u

nekome voću, možda zato stoje bio vrlo malen i nije mogao znati da započinje jednu vrlo dugačku seriju. Naravno, postoji i drugačije prvi put koje nitko ne zaboravlja. Mogao bih vam ispričati što mi je ostalo od izvjesne noći koju obično prizivam u sjećanje, noći tridesetog travnja '74.

Ljetovanja su nekoć bila duža, no ne znam zašto smo se zadržali do toga datuma na imanju nekih rođaka, kojima prezime bijaše Dorna, svega nekoliko milja od Lobosa. Nekako u ono vrijeme, Rufino, jedan od nadničara, uveo me u čari ladanjskog života. Ja tek što nisam navršio trinaestu godinu; on je bio znatno stariji i bio je na glasu kao srčan. Bio je vrlo vješt; kad bi se tobože nadmetali u borbi nožem, pobijeđen bi uvijek ostao onaj drugi. Jednog petka obećao mi je da ćemo se u subotu navečer poći zabaviti u selo. Naravno, pristao sam, a da nisam pravo ni znao stoje to. Upozorio sam ga da ne znam plesati; odgovorio mi je da se to lako nauči. Krenuli smo nakon večere, negdje oko sedam i po. Rufino se dotjerao kao da ide na zabavu i zakitio se srebrnim bodežom; ja sam otišao bez nožića, iz straha da mi se ne narugaju. Ubrzo smo nazreli

prve kuće. Zar nikada niste bili u Lobosu? Svejedno; u provinciji nema toga sela koje nije istovjetno drugima, pa čak i po tome što vjeruje daje drugačije. Iste zemljane uličice, iste čistine, iste niske kuće, kanda zato da bi konjanik dobio na važnosti. Sjahali smo na uglu pred nekom kućom obojenom u modro ili ružičasto, sa slovima kojima je bilo ispisano Zvijezda. Za drvenu ogradu bijaše privezano nekoliko dobro opremljenih konja. Kroz pritvorena ulična vrata ugledah nekakvu pukotinu kroz koju je prodirala svjetlost. U dnu trijema nalazila se dugačka prostorija s daščanim klupama pored zidova, a između klupa, nekoliko mračnih vrata koja su vodila bog zna kamo. Neko žutodlako pseto lajući izletf da mi se umiljava. Bijaše dosta svijeta; vrzmalo se petšest žena u dugim haljinama cvjetna uzorka. Neka dostojanstvena gospođa, u crnini od glave do pete, učinila mi se gazdaricom kuće. Rufino je pozdravi i reče:

- Evo, dovodim vam novog prijatelja koji baš nije vičan jahanju.
- Već će naučiti, budite bez brige - odgovorila je gospođa.

Osjetih stid. Da ih zavaram, odnosno kako bi vidjeli da sam još uvijek dječak, počeh se igrati s psom, na kraju klupe. Na kuhinjskom je stolu gorjelo nekoliko lojanica utaknutih u boce, a sjećam

se i male žeravnice u kutu pri dnu. Sučelice, na obijeljenome zidu, bijaše slika Gospe od Milosti.

Netko je, usred šala, ugađao gitaru koja mu je zadavala mnogo posla. Iz šušte plahosti nisam odbio rakiju borovnicu, od čega me zapekoše usta. Među ženama bijaše jedna koja mi se pričnila drugačijom od ostalih. Nazivali su je Zatočenica. Primijetio sam u nje nešto indijansko, no crte lica bile su joj lijepe kao slika, a oči vrlo tužne. Pletenicajoj je dosegala do pojasa. Rufino, koji je primijetio daje promatram, obrati joj se:

- Pričaj opet ono o indijanskom prepadu, da osvježiš sjećanje.

Djevojka je govorila kao daje sama, te nekako osjetih da ne može misliti na drugo i da joj se samo to dogodilo u životu. Kazala nam je ovako:

- Kad su me doveli iz Catamarke, bila sam vrlo malena. Što sam mogla znati o indijanskim prepadima? Na imanju nisu ih iz straha niti spominjali. Kao kakvu tajnu, doznala sam da se Indijanci mogu sručiti poput oblaka i pobiti čeljad i pokrasti stoku. Žene su odvodili u unutrašnjost zemlje i činili im koješta. Sve sam poduzela da ne povjerujem. Moj brat Lucas, kojega su kasnije izboli kopljima, neprestano mi se kleo da su sve to laži, ali kad je nešto istina, dovoljno je daje netko samo jednom izreče pa da se zna daje točno. Vlada im dijeli duhan, rakiju i mate samo da miruju, no oni imaju vrlo oprezne vračeve koji ih savjetuju. Na poglavičin nalog nije im nimalo teško navaliti između tvrđavica koje su rasute.

Od silna razmišljanja, gotovo da sam poželjela da dođu, te sam običavala gledati prema onoj strani gdje sunce zalazi. Ne umijem računati vrijeme, ali prije toga upada bilo je mrazova i ljeta i žigosanja i smrt nadglednikovog sina. Bilo je to kao da ih je donio vjetar iz pampe.

Ugledala sam stričkov cvijet u nekom jarku uranjala Indijance. Dogodilo se u svitanje.

Životinje su to naslutile prije čeljadi, jednako kao i prilikom potresa. Imanje je bilo spokojno, a zrakom su amotamo prelijetale ptice. Potrčasmo prema onoj strani kamo sam ja uvijek gledala.

- Tko vas je upozorio? - upita netko. Djevojka, podjednako odsutna, ponovi posljednju rečenicu.

- Potrčasmo prema onoj strani kamo sam ja uvijek gledala. Kao daje čitava pustinja prohodala. Kroz šipke na željeznoj ogradi ugledali smo oblak prašine prije negoli Indijance.

Dolazili su na prepad. Rukom su se udarali po ustima i urlicali. U

Santa Ireni bilo je težeg oružja, koje ih je samo zaglušilo i još više razbjesnilo.

Zatočenica je govorila kao da izgovara kakvu molitvu, napamet, noja sam na ulici začuo Indijance iz pustinje i povike. Jedan silovit udarac i već su bili u dvorani i kao da su ujahali na konju, u komadićima nekakvog sna. Bijahu to pijani razbijači. Još i sada ih vidim, u sjećanju, kao vrlo visoke. Onaj što ih je predvodio laktom gurnu Rufina, koji se nalazio pored vratiju.

Ovaj se prestravio i odmaknuo u stranu. Gospođa, koja se nije pomaknula s mjesta, usta i kaza nam:

- To je Juan Moreira.

Pošto je proteklo toliko vremena, više ne znam sjećam li se čovjeka iz te noći ili onoga što sam ga kasnije počesto viđao na jahalištu. Mislim na kučmu i crnu bradu kakvu nosi Podesta, ali i na rumenkasto kozičavo lice. Ono psetance istrči da mu se umiljava. Jednim udarcem biča Moreira ga obori na tlo. Palo je na bok i uginulo tresući šapama. Tu zapravo počinje priča.

Nečujno sam se domogao vrata koja su vodila u uzani hodnik i do nekakvog stepeništa. Gore sam se sakrio u mračnoj sobi. Osim kreveta, koji je bio vrlo nizak, ne znam kakvog lije sve namještaja

moglo ondje biti. Drhtao sam. Dolje gungula nije prestajala, a i razbilo se nešto stakleno.

Začuo sam ženske korake kako se uspinju i načas ugledah tračak svjetlosti. Zatim me šapatom pozva Zatočeničin glas.

- Ovdje sam da služim, ali miroljubivim ljudima. Pridi, ta neću ti nanijeti nikakvo zlo.

Već je skinula dugačku haljinu. Ispružio sam se pored nje i rukama joj potražih lice. Ne znam koliko je vremena proteklo. Nije bilo nijedne riječi, ni jednog cjelova. Raspustio sam joj pletenicu i poigrao se njenom kosom, koja bijaše vrlo glatka, „a zatim i njome. Kasnije se više nismo vidjeli i nikad joj nisam doznao ime.

Zagluši nas hitac. Zatočenica mi reče:

- Možeš izići drugim stubištem.

Tako sam i uradio i nađoh se na zemljanom putu. Noć bijaše obasjana mjesečinom. Policijski narednik, s puškom i nataknutom bajunetom, motrio je na zidanu ogradu. Nasmijao se i dobacio mi:

- Kao što vidim, ti si od onih što rano rane. Zacijelo sam mu nešto odgovorio, no on se nije obazreo na me. Preko ograde spuštao se neki muškarac. Jednim skokom narednik mu zari čelik u tijelo. Čovjek pade na tlo, gdje osta ispružen na leđima, stenjući i krvareći. Sjetih se onog psa. Narednik, da bi ga zaista dokrajčio, ponovo mu zabije bajunetu. S nekakvom radošću mu kaza:

- Moreira, danas ti pucanje zaista nije pomoglo.

Sa svih su strana dohrlili ljudi u odorama što su bili opkolili kuću, a zatim i susjedi. Andres Chirino morao mu je silom iščupati oružje. Svi su mu željeli stegnuti ruku. Rufmo kaza smijući se:

- Ovaj je prijan otplesao svoje.

Ja sam išao od grupe do grupe, pripovijedajući ljudima što sam vidio. Odjednom se osjetih jako umoran; možda sam imao vrućicu. Izvukoh se, potražih Rufina te se vratismo. S konja, ugledasmo bijelu svjetlost zore. Osjetih ne toliko umor koliko ošamućenost od te brzice događaja.

- Od velike rijeke te noći - na to će moj otac. Onaj drugi potvrdi:

- Tako je. Tijekom ciglih nekoliko sati spoznao sam ljubav i vidio smrt. Svim ljudima otkriva se sve, odnosno, u najmanju ruku, sve ono što je čovjeku dano da spozna, ali meni, tijekom jedne jedine noći, bile su otkrivene te dvije suštinske stvari. Godine prolaze i

toliko sam puta ispričao ovu pripovijest da više i ne znam da li je se doista sjećam ili se samo prisjećam riječi kojima je pripovijedam. Možda se to isto dogodilo i Zatočenici s onim njenim indijanskim prepodom. Sada je pak svejedno da li sam ja ili netko drugi vidio kako je ubijen Moreira.

Kad je minula bitka kod Clontarfa, u kojoj Norvežanin bi poražen, Uzvišeni Kralj je razgovarao s pjesnikom i rekao mu:

- Najsajjniji pothvati gube svoj sjaj ako ih ne pretočimo u riječi. Želim da opjevaš moju pobjedu i sročiš mi hvalospjev. Ja ću biti Eneja; ti ćeš biti moj Vergilije. Vjeruješ li da si kadar latiti se takva pothvata, koji će nas obojicu učiniti besmrtnima?

- Jesam, Kralju - kaza pjesnik. - Ja sam Ollan. Tijekom dvanaest zima pohodio sam obuku iz stihotvorstva.

Napamet znam svih tri stotine šezdeset legendarnih spjevova koji su osnova istinskog pjesništva. Ulsterski i munsterski ciklusi u žicama su moje harfe. Zakoni me ovlašćuju da se razmećem najdrevnijim riječima jezika i naj zamršenijim metaforama. Ovladao sam tajnim pismom koje našu umjetnost štiti od nesmotrena ispitivanja puka. Mogu slaviti ljubav, krade stoke, plovidbe, ratove. Poznajem mitološke loze svih kraljevskih kuća Irske. Znane su mi ljekovitosti trava, proricateljska astrologija, matematika i kanonska prava. U javnome nadmetanju porazio sam svoje takmace. Izveštio sam se u satiri, koja uzrokuje bolesti kože, pa čak i gubu. Znam rukovati mačem, što sam dokazao u tvojoj bitci. Samo jedno ne umijem: zahvaliti na daru što mi ga udjeljuješ.

Kralj, kojeg su brzo zamarali dugački govori drugih, s olakšanjem mu kaza:

- Sve mi je to dobro poznato. Maločas mi rekoše daje u Engleskoj već propjevao slavuj. Kad prođu kiše i snjegovi, kad se slavuj vrati iz južnih krajeva, recitirat ćeš svoj hvalospjev pred dvorom i pred Zborom Pjesnika. Ostavljam ti čitavu godinu. Izbrusit ćeš svako slovo i svaku riječ. Nagrada, kao što znaš, neće biti nedostojna moje kraljevske navade ni tvojih nadahnutih bdjenja.

- Kralju, najbolja nagrada jest mogućnost da ti vidim lice - reče pjesnik koji bijaše i dvoranin.

Naklonio se i otišao, nazirući već poneki stih.

Postoje istekao rok, prepun pošasti i pobuna, predočio je panegirik. Izdeklamirao ga je odmjereno i sigurno, a da nijednom nije bacio pogled na rukopis. Kralj mu povlađivaše kimanjem glave. Svi oponašahu njegovu kretnju, pa čak i oni što natiskani na vratima ne razabirahu ni jedne riječi. Napokon Kralj prozbori:

- Prihvaćam tvoj rad. To je još jedna pobjeda. Svakoj si riječi pridao njeno iskonsko značenje, a svakoj imenici ukrasni pridjev što joj ga dadoše prvi pjesnici. U čitavome hvalospjevu nema ni jedne jedine slike koju klasici nisu upotrijebili. Rat je lijepo tkanje muževa, a voda od mača jest krv. More ima svoga boga, a oblaci pretkazuju budućnost. Vješto si baratao rimom, aliteracijom, asonancijom, dužinama, umijećima učene retorike, mudrim izmjenjivanjem stope.

Kad bi se izgubila cjelokupna književnost Irske - omen absit - mogla bi se bez ikakva gubitka obnoviti s pomoću tvoje klasične ode. Tridesetorica pisara dvaput će je prepisati.

Nasta tišina, a zatim nastavi:

- Sve je dobro, a ipak se ništa nije dogodilo. U žilama krv ne teče nimalo brže. Ruke nisu posegnule za lukovima. Nitko nije probljedio. Nitko nije izustio bojni poklik, nitko Vikinzima nije suprotstavio grudi. U roku od jedne godine pozdravit ćemo još jedan hvalospjev, pjesniče. U znak našega odobravanja uzmi ovo srebrno zrcalo.

- Zahvaljujem i razumijem - kaza pjesnik.

Zvijezde na nebu iznova krenuše svojom jasnom putanjom. Ponovo je zapjevao slavuj u saksonskim šumama, a pjesnik se vrati sa spisom, kraćim od prethodnoga. Nije ga ponovio naizust; pročitao ga je vidljivo nesiguran, ispuštajući neke odlomke, kao da ih ni on sam uopće ne shvaća ili ih ne želi oskvrnuti. Stranica bijaše neobična. Nije to bio opis bitke, bila je to bitka. U ratnome metežu komešahu se Bog koji je Trojedan i Jedan, poganska božanstva iz Irske kao i ona što će vojevati, stotine godina kasnije, na početku Stare Edde. Ni oblikom ne bijaše manje osebujna. Imenica u jednini mogla je zahtijevati glagol u množini. Prijedlozi bijahu izvan uobičajenih normi. Rogobatnost se izmjenjivala s milozvučnošću. Metafore bijahu proizvoljne ili su se tako doimale.

Kralj izmijeni tek nekoliko riječi s ljudima od pera koji ga okruživahu i ovako prozbori:

- O tvom prvome hvalospjevu mogoh ustvrditi daje sretan sažetak svega onoga stoje spjevano u Irskoj. Ovaj pak nadmašuje sve stoje prethodilo i ujedno sve to potire. Zadivljuje, začuđuje i zablješćuje. Neće ga zavrijediti neznalice već oni učeni, koji su u manjini. Jedini primjerak bit će pohranjen u škrinji od bjelokosti. Od pera koje je proizvelo tako veleбно djelo možemo još očekivati i kakvo uzvišenije djelo.

Dodao je s osmijehom:

- Likovi smo legendarnog spjeva i valja podsjetiti da u takvim spjevovima prednjači broj tri.

Pjesnik se usudi promrmljati:

- Tri dara čarobnjakova, trijade i nesumnjivo Trojstvo.

Kralj nastavi:

- Uzmi ovu zlatnu masku kao zalog našeg odobravanja.

- Zahvaljujem i shvatio sam - kaza pjesnik. Vratio se točno nakon godinu dana. Dvorski stražari zapaziše da pjesnik ne nosi rukopis. Kralj ga pogleda ne bez zaprepaštenja; bijaše to gotovo drugi čovjek. Nešto, što nije vrijeme, bijaše mu izboralo i izmijenilo lice. Oči mu gledahu nekamo u daljinu, kao da su oslijepile. Pjesnik ga zamoli da nakratko porazgovara s njime. Robovi isprazniše odaju.

- Zar nisi sročio odu? - upita Kralj.

- Jesam - turobno odvrati pjesnik. - Da mi je barem Krist, Gospod naš Svevišnji, to zabranio.

- Možeš lije ponoviti?

- Ne usuđujem se.

- Dajem ti smjelost koja ti nedostaje - na to će Kralj.

Pjesnik kaza pjesmu. Bijaše to samo jedan stih.

Ne odvaživši se izgovoriti ga naglas, pjesnik i njegov Kralj ga prebirahu po ustima, poput skrovite molitve ili huljenja. Kralj se divio i zlopatio jednako kao i onaj drugi. Obojica se pogledaše, vrlo blijedi.

- U godinama moje mladosti - progovori Kralj Oplovio sam prema zapadu. Na jednome otoku vidjeh srebrne hrtove koji zadavahu smrt zlatnim veprovima. Na drugome nahranismo se miomirisom čarobnih jabuka. Na trećem pak vidjeh ognjene bedeme. Na najudaljenijemu od svih, nadsvođena i viseća rijeka brazdaše nebo, a njenim vodama plovljahu ribe i lađe.

Čudesna su to, ne prisposobljuju se tvojoj pjesmi, koja ih u neku ruku već sadrži. Kojom li si vradžbinom došao do toga?

- U zoru - reče pjesnik - osvijestih se govoreći neke riječi koje isprva ne shvatih. Te riječi su spjev. Osjetih da sam počinio grijeh, možda onaj što ga Duh ne prašta.

- Onaj što ga sada obojica dijelimo - procijedi Kralj. - Spoznali smo Ljepotu, koja je dar zabranjen ljudima. Sada je na nama da ga ispaštamo. Dadoh ti zrcalo i zlatnu masku; evo trećeg poklona koji će biti i posljednji.

U desnicu mu gurnu bodež.

O pjesniku znamo da je sebi zadao smrt izlazeći iz dvorca; o Kralju, daje prosjak koji se potuca putovima Irske, gdje mu bijaše kraljevstvo, i da nikada nije ponovio onu pjesmu.

Mrt

Moram upozoriti čitaoca da će ove stranice što ih prenosim tražiti uzalud u Libellusu (1615.) Adama od Bremena koji je, prema onome što se zna, rođen i umro u jedanaestom stoljeću.

Lappenberg ih je pronašao u jednome rukopisu Bodleiane u Oxfordu i, zahvaljujući obilju nebitnih pojedinosti, ocijenio je daje to kasniji umetak, no objavio ih je, kao zanimljivost, u svojim *Analecta Germanica* (Leipzig, 1894.). Mnijenje pukog argentinskog amatera vrlo malo vrijedi; neka o njima čitatelj sudi kako mu drago. Moj prijevod na španjolski nije doslovan, ali je vjerodostojan.

Adam od Bremena piše:

»... Od naroda koji graniče s pustinjom što se prostire na drugoj obali Zaljeva, onkraj zemlje u kojoj se koti divlji konj, spomena najdostojniji jest narod Urna. Nepouzdana odnosno prepuna izmišljotina obaviještenost trgovaca, pogibeljnost onih strana kao i haranja nomada nikada mi ne dopustiše da dospijem do njihova područja. Ipak, poznato mi je da se njihova nestalna i zabita selišta nalaze u nizinama Visle. Za razliku od Šveda, Urni ispovijedaju iskonsku vjeru Isusovu, neokaljanu arijanizmom ili krvožednim štovanjem demona, od kojih izvode svoju lozu kraljevske kuće Engleske i drugih naroda na Sjeveru. Pastiri su, lađari, vračevi, kovači mačeva i pletači. Uslijed ratnih nedaća gotovo da ne oru zemlju. Ravnica, kao i plemena koja njome tumaraju, pridonijeli su da su se veoma izvještali u rukovanju konjem i lukom. Na poslijetku

čovjek uvijek počinje sličiti svojim neprijateljima.-Koplja su im duža od naših, jer su konjanička, a ne pješadijska. I Kao što se može pretpostaviti, nepoznata im je upotreba pera, roga za crnilo i pergamenta.

Slova urezuju kao što su naši stari urezivali rune koje im je otkrio Odin, pošto je visio na jasenu, Odin žrtvovan Odinu, punih devet noći.

Ovim općenitim podacima dodat ću priču o svom razgovoru s Islandđaninom Ulfom Sigurdarsonom, mužem ozbiljnim i odmjerenim na riječima. Sretosmo se u Uppsali, pored hrama.

Oganj drveta je ugasnuo; kroz nejednolike pukotine zida prodirala je studen i zora. Vani će u snijegu ostaviti svoj oprezni biljeg sivi kurjaci što proždiru meso pogana namijenjenih trojici bogova. Naš razgovor započne na latinskom, kao što je običaj među učenim ljudima, no ubrzo pređosmo na jezik sjevernjaka što se rasprostranjuje od Ultime Thule sve do trgovišta u Aziji.

Čovjek kaza:

- Od roda sam skaldd; dovoljno mi je bilo da doznam da se pjesništvo Urna sastoji od jedne jedine riječi pa da pođem u potragu za tim i krenem putom koji će me odvesti u njihovu zemlju. Ne bez napora i muke stigoh nakon jedne godine. Bijaše noć; zapazih da me ljudi koje sam putom susretao radoznalo gledaju, a dohvatila me i pokoja kamenica. Ugledah sjaj neke kovačnice i uđoh.

Kovač mi ponudi konak za tu noć. Zvaše se Orm. Jezik mu bijaše višemanje naš.

Izmijenismo svega nekoliko riječi. S njegovih usana prvi put čuh ime kralja, koji se zvaše Gunnlaug. Doznah da nakon posljednjeg rata nepovjerljivo gleda na tudince, te da ih običava raspeti na križ. Da izbjegnem tu sudbu, manje primjerenu čovjeku negoli Bogu, latih se pisanja drape, iliti hvalospjevna sastava što slavi pobjedu, ugled i milostivost kralja. Tek stoje naučih naizust, kad po mene dođoše dvojica ljudi. Ne htjedoh im predati svoj mač, ali dopustih da me povedu.

Zora još uvijek bijaše zvjezdana. Prijedosmo dio zemljišta među kolibama. Govorili su mi o piramidama; na prvome od trgova ugledah stup od žuta drva. Na njegovu vršku razabrah crn lik nekakve ribe. Orm, koji nas je pratio, reče mi da ta riba jest Riječ. Na sljedećem

trgu ugledah crven stup s jednim koturom. Orm ponovi daje to Riječ. Zamolih ga neka mi je kaže.

Reče mi daje on tek običan zanatlija i daje ne zna.

Na trećemu trgu, koji bijaše posljednji, ugledah stup obojen u crno, s nekakvim crtežom koji sam zaboravio. Pri dnu bijaše neki dugački ravni zid, kome ne mogoh nazrijeti krajeva.

Kasnije sam se uvjerio daje kružan, natkriven glinom, bez unutrašnjih vrata, i da potpuno opasuje grad. Konji privezani za gredu bijahu niski i dugodlaki. Kovaču ne dopustiše da uđe. Unutra bijaše ljudi bez oružja, svi na nogama. Gunnlaug, kralj, koji bolovaše, ležaše poluzatvorenih očiju na nekoj uzvisini, preko devinih koža. Bijaše to sparušen i žučkast čovjek, nešto sveto i gotovo zaboravljeno; grudi mu bijahu izbrazdane starim i dugačkim ožiljcima. Jedan od vojnika prokrči mi put. Netko je donio harfu. Klečeći, tihim glasom zapjevah drapu. Nije nedostajalo retoričkih figura, aliteracija i naglasaka kakve ta pjesnička vrsta zahtijeva. Ne znam da li ju je kralj razumio, no dao mi je srebrni prsten koji još uvijek čuvam. Ispod jastuka uspio sam nazrijeti oštricu bodeža. Zdesna mu bijaše šahovska ploča, sa stotinjak polja i tek nekoliko porazbacanih figura.

Straža me odgurau prema dnu. Moje mjesto zauze neki čovjek i osta na nogama. Dirnu žice kao da ih ugađa te tihim glasom ponovi onu riječ stoje ja htjedoh proniknuti, a ne proniknuh.

Netko kaza s poštovanjem: Sada neće ništa reći.

Ugledah poneku suzu. Čovjek je podizao ili udaljivao glas, a gotovo jednaki akordi bijahu jednolični ili, bolje rečeno, beskonačni. Volio bih da se to pjevanje produži zauvijek i da mi bude životom. Odjednom presta. Čuh štopot harfe kad je pjevač, bez sumnje iscrpljen, baci na pod. Iziđosmo u neredu. Bijah među posljednjima.

Zaprepašten, vidjeh da svjetlost jenjava.

Prešao sam nekoliko koraka. Zaustavi me nečija ruka na ramenu. Reče mi:

- Kraljev prsten bio ti je talisman, no uskoro ćeš umrijeti jer si čuo Riječ. Spasit ću te ja, Bjarni Thorkelsson. Od roda sam skaldd. U svome ditirambu krv si nazvao vodom mača, a bitku muškom borbom. Pamtim da sam te figure čuo od oca moga oca. Ti i ja smo pjesnici; spasit ću te. Ne određujemo sada svaku činjenicu koja

pobuđuje naše pjevanje; to svodimo na jednu jedinu riječ, a to jest Riječ.

Odgovorih mu:

- Ne dospjeh je čuti. Molim te da mi kažeš koja je.

Kolebao se nekoliko trenutaka i odvratio:

- Zakleo sam se da je neću otkriti. Štoviše, nitko ne može ničemu poučiti. Sam je moraš potražiti. Požurimo, jer ti je život u opasnosti. Sakrit ću te u svome domu, gdje se neće usuditi da te traže. Bude li vjetar povoljan, sutra ćeš otploviti prema Jugu.

Tako započe pustolovina koja će potrajati brojnih zima. Neću raspredati o njenim pogibeljima niti ću nastojati podsjećati na cjelovit redosljed njenih nepostojanosti. Bio sam veslač, trgovac robljem, rob, drvosječa, karavanski razbojnik, pjevač, ispitivač dubokih voda i kovina. Godinu dana trpio sam sužanjstvo u rudnicima žive, koji rasklimavaju zube. Zajedno s ljudima iz Švedske vojevao sam u straži Mikligarthra (Carigrada). Na obalama Azova voljela me žena koju neću zaboraviti; napustio sam je ili je ona napustila mene, što dođe na isto. Izdadoše me, a i ja izdadoh. Sudba me često navela da ubijam. Neki grčki vojnik me izazove i dade mi da biram između dvaju mačeva. Jedan od njih bijaše čitav pedalj duži od drugoga. Shvatih da me pokušava zaplašiti pa izabrah onaj kraći.

Upitao me zašto. Odgovorih mu da je jednaki razmak od moje šake do njegova srca. Na jednoj od obala Crnoga mora nalazi se runski nadgrobni natpis što ga uklesah svome drugaru Leifu Arnarsonu. Zajedno s Plavim ljudima iz Serklanda borio sam se protiv Saracena.

Tijekom vremena bio sam štošta, no taj je kovitlac bio dugotrajan san. Riječ bijaše ono suštinsko. Poneki put izgubih vjeru u nju. Ponovih sebi daje besmisleno odreći se lijepe igre kombiniranja lijepih riječi i da nema razloga da se traga za jednom jedinom, možda varljivom.

To razmišljanje bijaše jalovo. Neki misionar predložio mi je riječ Bog, što sam odbacio. Jedne zore na obalama neke rijeke koja se širila u more povjerovah da sam došao do otkrića.

Vratih se u zemlju Urna i uz mnogo truda našoh dom onoga pjevača.

Uđoh i kazah svoje ime. Već bijaše noć. Thorkelsson mi s tla kaza da upalim voštanicu na brončanom svijećnjaku. Lice mu je toliko

ostarjelo da nikako nisam mogao odagnati pomisao da sam i ja ostario. Kao stoje uobičajeno, upitah ga za kralja. Odvratio mi je:

- Više se ne zove Gunnlaug. Sada nosi drugo ime. Hajde, pripovijedaj mi o svojim putovanjima.

Uradih to najboljim redosljedom i uz obilje pojedinosti koje ovdje ispuštam. Prije završetka priupitao me:

- Jesi li mnogo puta pjevao po onim zemljama?

To pitanje me iznenadi.

- Isprva - rekoh mu - pjevao sam da zaradim za život. Zatim me neka bojazan koju ne shvaćam odbila od pjevanja i harfe.

- Dobro je - pristade on. - Možeš nastaviti s pričom.

Poslušah ga. Potom uslijedi dugotrajna tišina.

- Što ti je dala prva žena koju si imao? - upitao me.

- Sve - odgovorih mu.

- I meni je život dao svašta. Svima život daje svašta, ali većina to ne zna. Glas mi je umoran, i prsti su mi slabi, ali slušaj me.

Izreče riječ Undr, što će reći čudo.

Osjetih se ponesen pjevanjem toga čovjeka na samrti, no u njegovu pjevu i u njegovu suglasju vidjeh vlastita naprezanja, onu robinju koja mi dade prvu ljubav, ljude koje sam pobio, studena svitanja, praskozorje nad vodom, vesla. Uzeh harfu i zapjevah drugačijom riječju.

- Tako je - na to će on, i moradoh se primaknuti da ga čujem. - Shvatio si me.«

Prozva je Utopija, grčkom riječju kojoj je značenje nema takva mjesta.

Ne postoje dva jednaka brda, ali na cijeloj zemaljskoj kugli ravnica je jedna te ista. Išao sam putom u ravnici. Bez velike znatiželje zapitao sam se jesam li u Oklahomi ili u Teksasu ili u predjelu što ga literati nazivaju pampa. Kao i inače, polako ponovih ove retke Emilija Oribea:

Usned panične ravnice beskonačne i blizu Brazila, koji narastaju i uvećavaju se. Put bijaše neravan. Poče padati kiša. Na dvije stotine ili tri stotine metara ugledah svjetlost neke kuće. Bijaše niska i pravokutna i okružena stablima.

Vrata mi otvori neki tako visok čovjek da me gotovo prestrašio. Bijaše odjeven u sivo. Osjetih da nekoga očekuje. Na vratima ne

bijaše ključanice.

Uđosmo u dugačku prostoriju sa drvenim zidovima. Sa stropa je visjela svjetiljka koja je davala žućkastu svjetlost. Stol me, iz nekog razloga, iznenadi. Na stolu bijaše klepsidra, prva što sam je vidio, osim na ponekoj gravuri u čeliku. Čovjek mi pokaza jednu od stolica.

Pokušah na raznim jezicima, a nikako da se sporazumimo. Kad je progovorio, učinio je to na latinskom. Prikupih svoja već daleka maturantska sjećanja i spremih se za razgovor.

- Po ruhu - reče mi - vidim da dolaziš iz nekog drugog stoljeća. Raznolikost jezika pogodovala je raznolikosti naroda pa čak i ratova; zemlja se vratila latinskom. Ima i onih što strahuju da bi opet mogao degenerirati u francuski, u limuzinski ili u papiamento, no opasnost nije neposredna. Uostalom, ne zanima me stoje bilo ni što će biti.

Ništa ne rekoh, a on doda:

- Ako ti nije neugodno gledati drugoga kako jede, bi li mi se pridružio?

Shvatih daje primijetio moju tremu i rekoh da hoću. Prijedosmo neki hodnik s vratima sa strane stoje vodio u malenu kuhinju u kojoj sve bijaše od kovine. Vratismo se s večerom na pladnju: zdjelice s kukuruznim pahuljicama, grozd grožđa, neko nepoznato voće koje me okusom podsjeti na smokvu i veliki bokal vode. Mislim da nije bilo kruha. Crte lica moga domaćina bijahu oštre, a u očima mu bijaše nešto neobično. Neću zaboraviti njegovo strogo i blijedo lice koje više neću vidjeti. Pri govoru nije gestikulirao.

Sputavala me obveza upotrebe latinskog, no na kraju mu rekoh:

- Zar te ne iznenađuje moj nenadani dolazak?

- Ne - odgovori mi. - Takvi posjeti događaju nam se od stoljeća do stoljeća. Ne traju dugo; najkasnije sutra bit ćeš u svome domu.

Dovoljna mi je bila odrješitost njegova glasa. Prosudio sam da bi bilo ra/borito predstaviti se:

- Ja sam Eudoro Acevedo. Rođen sam 1897., u gradu Buenos Airesu. Već sam navršio sedamdeset godina. Profesor sam engleske i američke književnosti te pisac fantastičnih pripovijetki.

- Sjećam se da sam bez neugode pročitao odvrati mi - dvije fantastične pripovijesti: Putovanja kapetana Lemuela Guillivera, koja mnogi smatraju istinitima, i Sumu Theologicu.

No nemojmo govoriti o činjenicama. Činjenice više nikome nisu važne. To su puke polazne točke za izmišljanje i umovanje. U školama nas uče sumnji i umijeću zaboravljanja. Prije svega, zaboravljanja onoga što je osobno i lokalno. Živimo u vremenu, koje je sukcesivno, ali pokušavamo živjeti suh specie aeternitatis. Od prošlosti nam ostaju poneka imena, kojajezik nastoji zaboraviti. Izbjegavamo nepotrebne odrecienosti. Nema kronologije ni historije.

Nema ni statistike. Rekao si mi da se zoveš Eudoro; ja ti ne mogu reći kako se zovem, jer mi kažu netko.

- A kako ti se zvao otac?

- Nije se zvao.

Na zidu ugledah policu. Nasumce otvorih neku knjigu; slova bijahu jasna i neodgonetljiva i rukom ispisana. Njeni uglasti redci podsjetiše me na ninski alfabet koji se, doduše, upotrebljavao samo za

nadgrobnih natpisa. Pomislih da su ljudi budućnosti ne samo viši već i vještiji. Nagonski pogledah duge i tanane prste toga čovjeka.

Ovaj mi kaza:

- Sada ćeš vidjeti nešto što nikada nisi vidio.

Pažljivo mi pruži primjerak Morusove Utopije, tiskan u Baselu 1518. godine, u kojemu su nedostajali listovi i ilustracije.

Ne bez nabusitosti, uzvratih:

- To je tiskana knjiga. Kod kuće ih zacijelo ima više od dvije tisuće, premda nisu tako stare ni tako vrijedne.

Naglas pročitah naslov. On se nasmija.

- Nitko ne može pročitati dvije tisuće knjiga. Za ova četiri stoljeća koliko živim bit će da nisam premašio pola tuceta. Osim toga, nije važno pročitati već nanovo čitati. Tisak, sada ukinut, bio je jedno od najgorih ljudskih zala, jer je nastojao vrtoglavo umnažati nepotrebne tekstove.

- U mojoj neobičnoj jučerašnjici - odvratih prevladavalo je praznovjerje da se između svake večeri i svakoga jutra zbivaju događaji koje je sramota ne poznavati. Čitav je planet bio prepun kolektivnih priviđenja, kao što su Kanada, Brazil, Švicarski Kongo i Zajedničko tržište. Gotovo nitko nije znao prethodnu povijest tih platonskih tvorevina, ali su i te kako dobro znali i najsitnije pojedinosti s posljednjeg kongresa pedagoga, o predstojećem prekidu odnosa i o porukama što su ih slali predsjednici, a razrađivao tajnikov tajnik uz opreznu neodređenost koja je svojstvena tome soju.

Sve se to čitalo radi zaborava, da bi za koji sat sve to izbrisale druge otrcanosti. Od svih funkcija, ona političareva bila je bez sumnje najjavnija. Kakav ambasador ili ministar bijaše neka vrsta nemoćnika kojega valja vozati u dugačkim i bučnim vozilima, okružena motociklistima i grenadirima i -K3jem pomamnih snimatelja. Čini se kao da su im odrezali noge, govorila bi moja majka. Slike i tiskano slovo bijahu stvarniji i od samih stvari. Istinito bijaše tek ono stoje objavljeno. Esse estpercipi (postojati znači biti snimljen) bijaše početak, sredina i konac našeg neobičnog poimanja svijeta. U jučerašnjici koja me dopala, čeljad bijaše naivna; vjerovala je daje neka roba dobra jer tako tvrdi i ponavlja upravo onaj koji ju je

i proizveo. I krađe bijahu česte, premda svima bijaše poznato da posjedovanje novca nikoga ne čini sretnijim ili spokojnijim.

- Novac? - ponovio je. - Nema više onih koji pate od siromaštva, što bi bilo nepodnosivo; ni od bogatstva, što bi bio najnezgodniji oblik neodgojenosti. Svatko ima neku službu.

- Poput rabina - rekoh mu. Nije kanda shvatio, te nastavi:

- Nema ni gradova. Sudeći po razvalinama grada Bahia Blanca, koje sam iz znatiželje istražio, nije mnogo izgubljeno. Budući da nema imovine, nema ni nasljedstva. Kad u stotoj čovjek sazre, spremanje suočiti se sa samim sobom i sa svojom samoćom. Već je začeo jedno dijete.

- Dijete? - upitah.

- Da. Samo jedno. Nije preporučljivo širiti ljudski rod. Ima onih koji misle daje on oruđe božanstva kako bi postojalo saznanje o svemiru, ali nitko ne zna zasigurno da li to božanstvo uopće postoji. Vjerujem da se sada raspravlja o prednostima i nedostacima postupnog ili istodobnog samoubojstva svih ljudi na svijetu. No vratimo se našoj temi.

Pristadoh.

- Pošto navrši stotinu godina, pojedinac može bez ljubavi i prijateljstva. Ne prijete mu boleštine i slučajna smrt. Bavi se kakvom umjetnošću, filozofijom, matematikom ili sam sa sobom igra šah. Ubije se kad zaželi. Čovjek je gospodar života, pa je, prema tome, i gospodar svoje smrti.

- Je li to neki citat? - upitah ga.

- Dakako. Preostaju nam još samo citati. Jezik je sustav citata.

- A velika avantura moga doba, svemirska putovanja? - priupitah.

- Već prije nekoliko stoljeća odustali smo od tih premještanja, koja zacijelo bijahu divotna.

Nikada nismo mogli pobjeći od nekakvog ovdje i nekakvog sada.

S osmijehom je dodao:

- Uostalom, svakoje putovanje svemirsko. Ići s jednog planeta na drugi isto je što i ići do majura preko puta. Kad ste ušli u ovu sobu, izvodili ste svemirsko putovanje.

- Tako je - odvratih. - Govorilo se i o kemijskim tvarima i zoološkim životinjama.

Čovjek mi tada bijaše okrenut leđima i gledao je kroz okna. Vani, ravnica se bjelasala od tiha snijega i mjesečine.

Usudih se upitati:

- Ima li još uvijek muzeja i biblioteka?

- Nema. Želimo zaboraviti jučerašnjicu, osim za sastavljanje tužbalica. Nema komemoracija ni stogodišnjica ni slika mrtvih ljudi. Svatko mora za svoj račun stvarati znanosti i umjetnosti koje su mu potrebne.

- U tom slučaju, svatko mora biti svoj vlastiti Bernard Shaw, svoj vlastiti Isus Krist i svoj vlastiti Arhimed.

Potvrdio je bez riječi. Priupitah:

- Što se dogodilo s vladama?

- Prema tradiciji, bivalo ih je sve manje. Pozivale su na izbore, objavljivale ratove, nametale dažbine, plijenile bogatstva, naređivale uhićenja, kanile nametnuti cenzuru, a nitko na ovom planetu nije za njih mario. Tisak je prestao objavljivati njihove priloge i slike. Političari moradoše potražiti čestita zanimanja; neki postadoše dobri glumci ili dobri nadriliječnici.

Stvarnost bez sumnje mora da je bila složenija od ovoga sažetka.

Promijenio je ton i rekao:

- Izgradio sam ovu kuću, koja je ravna svima drugima. Izradio sam ovaj namještaj i ove potrepštine. Obrađivao sam polje što ga drugi, kojima ne I vidjeh lica, zacijelo obrađuju bolje od mene. Mogu ti ponešto pokazati.

Pođoh za njim u pokrajnu sobu. Pripalio je svjetiljku, koja je također visjela sa stropa. U jednome kutu ugledah harfu s malobrojnim žicama. Po zidovima bijaše pravokutnih platna na kojima su prevladavali tonovi žute boje. Nisu kanda potjecala od iste ruke.

- Ovo je moje djelo - izjavio je. Razgledah platna i zaustavih se pred najmanjim, koje je prikazivalo odnosno sugeriralo zalazak

^sunca i koje je sadržavalo nešto beskonačno.

- Ako ti se dopada, možeš ga ponijeti kao uspomenu na budućeg prijatelja - rekao je mirnim giasom.

Zahvalih mu, no zabrinula su me druga platna. Neću baš reći da bijahu bijela, već gotovo bijela.

- Naslikana su bojama što ih tvoje stare oči ne mogu vidjeti.

Nježne ruke dotakoše žice harfe i jedva da načuh pokoji zvuk.

Tada se začu kucanje.

U kuću uđoše neka visoka žena i trojica-četvorica muškaraca. Reklo bi se da su braća ili da ih je vrijeme izjednačilo. Moj je domaćin najprije popričao s onom ženom.

- Znao sam da večeras nećeš izostati. Jesi li viđala Nilsa?

- Vrlo rijetko. I dalje je sav predan slikarstvu.

- Nadajmo se, s više sreće od oca. Rukopise, slike, namještaj, potrepštine; ništa nismo ostavili u kući.

Žena je radila zajedno s muškarcima. Postidjeh se zbog svoje slabosti koja mi gotovo nije dopuštala da im pomažem. Nitko nije zatvorio vrata te iziđosmo, krcati stvarima. Primijetio sam daje krov dvovodan.

Nakon petnaest minuta hoda, skrenuli smo nalijevo. U pozadini sam nazreo nešto poput kule, okrunjene kupolom.

- To je krematorij - reče netko. - Unutra je smrtna odaja. Kažu da ju je izumio neki filantrop kome je ime, čini mi se, Adolf Hitler.

Čuvar, čiji me stas nije prenerazio, otvori nam željeznu ogradu.

Moj domaćin šapnu nekoliko riječi. Prije nego je ušao u ograđeni prostor, oprostio se odmahnuvši nam.

- Opet će snijeg - nagovijesti ona žena.

U svom pisaćem stolu u ulici Mexico čuvam ono platno što će ga netko naslikati, za koju tisuću godina, pomoću materijala rasutih po čitavom planetu.

Varfa

Priča koju prenosim odnosi se na dvojicu ljudi, odnosno, točnije rečeno, na zgodu u koju bijahu umiješana dvojica ljudi. Sam događaj, nimalo neobičan ni fantastičan, manje je značajan od naravi njegovih sudionika. Obojica su zgriješila iz taštine, no na vrlo različit način i s različitim ishodom. Ta anegdota (zapravo i nije mnogo više od toga) odigrala se tek nedavno, u jednoj od Sjedinjenih Država. Shvaćam da se nije ni mogla drugdje odigrati.

Potkraj 1961., na Teksaškom sveučilištu u Austinu imao sam priliku nadugo razgovarati s jednim od one dvojice, doktorom Ezrom Winthropom.

Bio je profesor staroengleskog (nije odobravao upotrebu riječi anglosaksonski, koja sugerira nekakvu tvorevinu sklepanu od dva dijela). Sjećam se da mi je, ne protusloveći mi ni jedan jedini put, ispravio mnogobrojne greške i ishitrena predmnijevanja. Rekoše mi da na ispitima najradije ne formulira nijedno jedino pitanje; studenta bi naveo da raspreda o ovoj ili onoj temi, prepuštajući njegovu izboru srž problema. Rodom iz Bostona, od stare puritanske korjenike, uložio je nemalo truda da se prilagodi običajima i predrasudama Juga. Čeznuo je za snijegom, no primijetio sam da ljude sa Sjevera uče kako da se zaštite od studeni, jednako kao i nas od vrućine. Još mi je uvijek u sjećanju već pomalo izbljedjela slika povišeg čovjeka sijede kose, ne baš okretnog, ali snažnog. Jasnije pamtim njegovog kolegu Herberta Lockeja, koji mi je dao primjerak svoje knjige *Toward a History of the Kenning*, gdje se može pročitati da su se Saksonci ubrzo oslobodili onih pomalo mehaničkih metafora (put kitov za more, bojni soko za orla), dok su ih skandinavski pjesnici kombinirali i isprepletali do nerazmrsivosti. Spomenuo sam Herberta Lockeja jer i on pripada u moju pripovijest.

Da prijedem sada na Islandanina Erica Einarssona, možda pravog protagonista. Nikad ga nisam vidio. U Teksas je došao 1969., kad

sam bio u Cambridgeu, ali pisma jednog zajedničkog prijatelja, Ramona Martineza Lopeza, ostavila su me u uvjerenju da ga poznajem do u tančine. Znam da je naprasit, energičan i hladan; visok je i u zemlji gdje su ljudi mahom visoki. Zbog riđe kose nije mogao izbjeći da mu studenti ne prišiju nadimak Riđi Erik.

Smatrao je da slang, u svakom slučaju pogrešna uporaba jezika, stranca pretvara u uljeza pa on O. K. nikada nije prihvatio. Kao dobar istraživač nordijskih jezika, engleskog, latinskog i

premda to nije priznavao - njemačkog, bez teškoća je sebi utro put na američka sveučilišta.

Prvi njegov rad bila je monografija o četiri članka što ih je De Quincey posvetio utjecaju koji je danski ostavio u jezerskom predjelu Westmorelanda. Za njom je uslijedila još jedna monografija o narječju seljaka u Yorkshiru. Obje studije bile su dobro primljene, ali Einarsson je mislio daje njegovoj karijeri potrebno i nešto što zapanjuje. Godine 1970. objavio je u Yaleu opsežno kritičko izdanje Maldonove balade. Bilješke su neosporno odavale scholarship, no stanovite hipoteze predgovora pobudile su poneku raspru u gotovo tajnovitim akademskim krugovima. Einarsson je, primjerice, tvrdio daje stil te balade srodan, makar izdaleka, junačkom fragmentu Finnsburha, a ne odmjerenoj retorici Beowulfa, i da njegovo baratanje potresnim pojedinostima neobično zorno nagoviješta metode kojima se sasvim opravdano divimo u islandskim sagama. Isto tako popravio je nekoliko poglavlja Elphinstonova teksta. Već je 1969. imenovan profesorom Teksaškog sveučilišta. Na glasu su, na američkim sveučilištima, uobičajeni kongresi germanista. Doktora Winthropa dopala je sreća u prethodnome mandatu, u East Lansingu. Pročelnik odsjeka, koji se spremao na slobodnu studijsku godinu, zamolio gaje neka razmisli o kandidatu za sljedeće zasjedanje u Wisconsinu. Uostalom, postojala su svega dvojica kandidata: Herbert Locke ili Eric Einarsson.

Winthrop se, kao i Carlvle, bijaše odrekao puritanske vjere svojih starih, ali ne i osjećaja za etiku. Nije odustao od toga da daje savjet; dužnost mu bijaše jasna. Herbert Locke mu, još od 1954., nije uskraćivao pomoć za jedno bilješkama popraćeno izdanje junačkog spjeva o Beowulfu koje je, na nekim učilištima, u upotrebi zamijenilo Klaeberovo izdanje; sada je kompilirao djelo vrlo korisno za

germanistiku: engleskosaksonski rječnik, koji će čitaocima uštedjeti traganje, počesto beskorisno, po etimološkim rječnicima. Einarsson je bio znatno mlađi; njegova neobuzdanost pribavila mu je sveopću nesklonost, ne isključujući ni Winthropa. Ono kritičko izdanje Finnsburha nemalo je pridonijelo tomu da mu se ime razglasi. Lako se upuštao u polemike; na Kongresu bi svoju ulogu odigrao bolje nego šutljivi i sramežljivi Locke. Winthrop bijaše obuzet takvim razmišljanjima kad se zbio onaj događaj .

U Yaleu se pojavio opsežan članak o sveučilišnoj nastavi književnosti i jezika Anglosaksonaca. Pri dnu posljednje stranice mogli su se pročitati providni inicijali E. E. uz ime Teksas, kao da želi ukloniti svaku sumnju. Taj članak, napisan korektnim engleskim kao u stranca, nije sadržavao ni najsitniju neuljudnost, ali je odisao izvjesnom žestinom.

Otvoreno je iznosio da započeti taj studij junačkim spjevom o Beovulfu, djelom starijeg datuma ali pseudovergilijevskog i retoričkog stila, nije ništa manje proizvoljno negoli započeti studij engleskog zakučastim Miltonovim stihovima. Savjetovao je obrnuti kronološki redoslijed: početi s Grobnicom iz jedanaestog stoljeća, koja omogućuje da se nazre sadašnji jezik, a zatim se vraćati do ishodišta. Što se pak tiče Beowulfa, dovoljan je poneki odlomak izvučen iz dosadnog zbira od tri tisuće stihova; primjerice, pogrebni obredi Scvlda, koji se vraća moru, a došao je iz mora. Niti jednom nije spomenuto Winthropovo ime, no ovaj je neprestano osjećao žalac. Ta mu je okolnost bila manje važna od činjenice daje opovrgavana njegova pedagoška metoda.

Preostajalo je još malo dana. Winthrop je želio biti pravičan te nije mogao dopustiti da onaj Einarssonov napis, koji su već mnogi pročitali i prokomentirali, utječe na njegovu odluku. Ta mu je odluka zadala nemalo muke. Jednoga jutra Winthrop je porazgovarao sa svojim šefom; tog istog popodne va Einarsson je primio službeni nalog da otputuje u Wisconsin.

Uoči devetnaestog ožujka, dana odlaska, Einarsson se pojavio u uredu Ezre Winthropa. Došao se oprostiti i zahvaliti mu. Jedan od prozora gledao je na strmu ulicu s drvoredom, a okruživale su ih police s knjigama; Einarsson je za tili čas prepoznao prvo izdanje Edda Islandorum, uvezano u pergament. Winthrop je odgovorio da

zna da će Einarsson dobro obaviti svoj zadatak, da mu nema na čemu zahvaljivati. Ako se ne varam, razgovor se oduljio.

- Da govorimo otvoreno - kaza Einarsson. -Ako mi doktor Lee Rosenthal, naš šef, ukazuje čast povjerivši mi zadatak da nas zastupam, na sveučilištu nema brucoša kome nije poznato da on to čini po vašemu savjetu. Nastojat ću da vas ne iznevjerim. Dobar sam germanist; jezik moga djetinjstva jest jezik saga, a anglosaksonski izgovaram bolje od mojih britanskih kolega.

Moji studenti kažu cuning, a ne cunning. Znaju i to da im je u dvorani pušenje strogo zabranjeno i da se ne smiju pojavljivati preruseni kao hippies. Što se pak tiče mog izigranog suparnika, bilo bi krajnje neukusno kad bih ga kritizirao; njegov Kenningpokazuje daje proučio ne samo originalne izvore već i značajne radove Meissnera i Marquardta. Okanimo se tih trica. Vama, doktore Winthrop, dugujem osobno objašnjenje. Svoju sam domovinu napustio potkraj 1967. godine. Kad se netko odluči iseliti u neku daleku zemlju, neizbježno mu se nameće obveza da u toj zemlji napreduje. Dva moja prvotna djelca, striktno filološke naravi, imala su za cilj samo to da dokažu moju sposobnost. To, očito, nije bilo dovoljno. Oduvijek me zanimala balada o Maldonu koju mogu ponoviti naizust, uz poneko ispuštanje. Postigao sam da uprava Yalea objavi moje kritičko izdanje. Kao što znate, taje balada zapis o jednoj skandinavskoj pobjedi, ali što se tiče stava daje utjecala na kasnije islandske sage, smatram daje to nedopustivo i apsurdno. Uvrstio sam to kako bih polaskao čitateljima s engleskog govornog područja. ^ Sada stižem do onog bitnog: moje polemičke bilješke u Yale Monthly. Kao što znate, ona obrazlaže, odnosno želi obrazložiti moj sustav, ali smišljeno preuveličava nedostatke vašeg sustava koji studentima, zauzvrat što im nameće dosadu od triju tisuća zakučastih i uzastopnih stihova koji pripovijedaju smušenu priču, pruža obilan rječnik što će im omogućiti da uživaju, ukoliko već nisu od toga odustali, u korpusu anglosaksonske književnosti. Moja prava nakana bila je da pođem u Wisconsin. Vi i ja, dragi moj prijatelju, znamo da su kongresi gluposti koje nas izlažu nepotrebnim troškovima, ali zato mogu uljepšati nečiji curriculum.

Winthrop ga začuđeno pogleda. Bio je inteligentan, no bio je sklon tome da sve uzima ozbiljno, pa čak i kongrese i svemir, što zaista može biti kozmička šala. Einarsson nastavi:

- Možda se sjećate našeg prvog razgovora. Stigao sam iz New Yorka. Bila je nedjelja; sveučilišna blagovaonica bila je zatvorena pa smo na ručak pošli u Nighthawk. Tada sam štošta naučio. Kao pravi Europljanin, oduvijek sam pretpostavljao da je vaš građanski rat bio križarski pohod protiv robovlasnika; vi ste dokazivali da je Jug bio u pravu kad se želio odvojiti od Unije i zadržati svoje institucije. Da biste potkrijepili svoju tvrdnju, rekli ste da ste sa Sjevera i da je jedan od vaših predaka vojevao u redovima Henrija Hallecka. Isto ste tako isticali odvažnost snaga Konfederacije. Za razliku od ostalih, ja gotovo odmah znam tko je onaj drugi. To mi je jutro bilo dovoljno. Shvatio sam, dragi moj Winthrope, da vama upravlja ona neobična američka strast prema nepristranosti. Prije svega, želite biti fairminded. Upravo zato što ste čovjek sa Sjevera, nastojali ste shvatiti i opravdati stvar Juga. Čim sam doznao da moje putovanje u Wisconsin zavisi od nekoliko vaših riječi Rosenthalu, odlučio sam iskoristiti ono svoje sitno otkriće. Shvatio sam da je najdjelotvorniji način da pridobijem vaš glas upravo taj da opovrgnem metodologiju koje se na katedri vi vazda pridržavate. Smjesta sam napisao onu svoju tezu. Običaji kojih se Monthly pridržava, prinudili su me da se poslužim inicijalima, no poduzeo sam sve moguće kako ne bi ostao ni tračak sumnje o autorovu identitetu. Čak sam ga povjerio mnogim kolegama.

Nasta duga šutnja. Prvi je prekinu Winthrop.

- Sada shvaćam - kaza. - Ja sam stari prijatelj Herbertov, čiji rad cijenim; vi ste me, izravno ili neizravno, napali. Uskratiti vam svoj glas u neku raku predstavljalo bi odmazdu. Usporedio sam zasluge obojice, a ishod vam je poznat.

Dodao je, kao da naglas razmišlja:

- Možda sam popustio taštini, da ne ispadnem osvetoljubiv. Kao što vidite, vaša se varka nije izjalovila.

- Varka je prava riječ - odvrati Einarsson - no ne kajem se zbog onoga što sam učinio.

Postupit ću kako bude najbolje za naše učilište. I zbog svega toga odlučio sam poći u Wisconsin.

- Prvi moj Viking - izlanu Winthrop i pogleda ga u oči.
- Još jedna romantična praznovjerica. Nije dovoljno da netko bude Skandinavac pa da potječe od Vikinga. Roditelji mi bijahu dobri pastori evangeličke crkve; početkom desetog stoljeća moji su stari možda bili dobri svećenici Thorovi. U mojoj obitelji, koliko mi je poznato, nije bilo pomoraca.
- U mojoj ih je bilo mnogo - odgovori Winthrop. - Ipak, nismo baš toliko različiti. Sjedinjuje nas jedan grijeh: taština. Vi ste me posjetili da biste se razmetali svojom dovitljivom varkom; ja sam vas podupro da se podičim time što sam ispravan čovjek.
- Sjedinjuje nas nešto drugo - odvraća Einarsson. - Državljanstvo. Ja sam američki građanin.

Ovo je moje mjesto, a ne tamo nekakva Ultima Thule. Vi ćete, pak, reći da putna isprava ne preinačuje ćud čovjeka.

Stisnuše jedan drugom ruke i oprostise se.

Avelino Arredondo

Događaj se zbio u Montevideu 1897. godine. Svake subote prijatelji bi zauzeli isti stol sa strane u kavani Globus, poput doličnih siromaha koji znaju da ne mogu pokazati svoj dom ili koji ga izbjegavaju. Svi bijahu iz Montevidea; isprva im se nije bilo lako sprijateljiti s Arredondom, čovjekom iz unutrašnjosti koji se nikako nije povjeravao niti je postavljao pitanja. Imao je tek nešto više od dvadeset godina; bio je suhonjav i crnopus, onizak i možda pomalo nespretan. Lice bi mu bilo gotovo anonimno da ga nisu isticale oči, u isti mah pospane i energične. Kao trgovački pomoćnik u sitničariji u ulici Buenos Aires, u slobodnim je trenucima studirao pravo. Dok su drugi osuđivali rat koji je harao zemljom i što gaje, po sveopćem mnijenju, predsjednik otezao iz nedostojnih razloga, Arredondo je šutio. Šutio je i onda kad su mu se rugali daje škrt.

Malo nakon bitke kod mjesta Cerros Blancos, Arredondo kaza svojim drugovima da ga neko vrijeme neće vidjeti jer mora poći u Mercedes. Ta vijest nikoga nije zabrinula. Netko mu reče neka pripazi na gauče Aparicija Saravije; Arredondo s osmijehom odgovori da se ne boji bijelih. Taj netko, koji se učlanio u stranku, na to ništa ne kaza.

Teže mu je pao rastanak od Clare, njegove zaručnice. Oprostio se od nje gotovo tim istim riječima. Upozorio ju je neka ne očekuje

pisma jer će biti jako zauzet poslom. Clara, koja nije običavala pisati, sve to prihvati bez prigovora. Oboje su se jako voljeli.

Arredondo je živio u predgrađu. Posluživala ga je neka mulatkinja, koja je imala isto prezime jer su njeni stari bili robovi obitelji u doba rata za nezavisnost. Bila je to potpuno povjerljiva žena; naredio joj je da svakome tko bi ga tražio kaže da se on nalazi na selu. U sitničariji je već primio posljednju plaću.

Preselio se u jednu sobu u dnu kuće, koja je gledala na zemljano dvorište. Taj je mjera bila nepotrebna, ali mu je pomagala da započne samovanje koje mu je nametnula vlastita volja.

S uzane željezne postelje, u kojoj se vraćao navici popodnevnog odmaranja, pomalo tužno promatrao je praznu policu. Rasprodao je sve svoje knjige, čak i udžbenike prava. Preostala mu je samo Biblija, koju nikada ranije nije čitao niti ju je tada uspio čitavu pročitati.

Prelistao ju je stranicu po stranicu, ponekad sa zanimanjem, ponekad s dosadom, i sebi nametnuo obvezu da će napamet naučiti poneko poglavlje Izlaska i završetak Propovjednika.

Nije se trudio da shvati ono što čita. Bio je slobodouman, no ipak nije propuštao da mu i jedna noć promakne, a da ne ponovi Očenaš jer je to bio obećao svojoj majci kad je došao u Montevideo. Ako bi iznevjerio to sinovsko obećanje, to bi mu moglo donijeti nesreću.

Znao je da mu je cilj jutro dvadeset petog kolovoza. Znao je točan broj dana koje mora prespavati. Kad se već jednom domogne cilja, vrijeme će prestati ili, bolje rečeno, nije nimalo važno što će se zatim dogoditi. Očekivao je taj datum poput čovjeka koji očekuje kakvu sreću i oslobođenje. Zaustavio je sat da ga neprestano ne pogledava, ali svake noći, kad bi začuo dvanaest mračnih otkucaja zvona, otkidao bijedan list kalendara i pomislio: jedan dan manje.

Isprva je htio izgraditi nekakvu rutinu. Pijuckati mate, pušiti cigarete koje je savijao od crnog duhana, čitati i ponovo prijeći određen obrok stranica, nastojati porazgovarati s Clementinom kad bi mu donijela jelo na pladnju, prije gašenja svijeće ponavljati i dotjerivati svoju izjavu.

Nije bilo lako razgovarati s Clementinom, ženom koja je već dobrano zašla u godine, jer joj se pamćenje zaustavilo na selu i na seoskoj svakodnevnici.

Raspolagao je i šahovskom pločom na kojoj je odigravao zbrkane partije koje nikako nije privodio kraju. Nedostajala mu je jedna kula koju je obično nadomještao metkom ili novčićem.

Da bi ispunio vrijeme, Arredondo je svako jutro pospremao sobu krpom i metlom i tjerao paukove. Mulatkinji se nije dopadalo stoje spao na te poslove koji su pripadali u njenu nadležnost, a koje on, uostalom, nije niti umio obavljati.

Rado bi se probudio kad je sunce već jako visoko, ali navika da se budi u svitanje bila je jača od njegove volje. Silno je čeznuo za prijateljima, a znao je bez gorčine da oni ne čeznu za njim, s obzirom na njegovu nesavladivu povučенost. Jedne večeri raspitivao se o njemu jedan od njih, ali je bio otpravljen iz veže. Mulatkinja ga nije poznavala; Arredondo nikada nije doznao tko je to bio. Kao strastvenom čitatelju novina, bilo mu je teško odreći se tih muzeja prolaznih sitnica. Nije bio čovjek od razmišljanja odnosno umovanja.

Dani i noći bijahu mu jednaki, no najteže su «m padale nedjelje.

Sredinom srpnja nasluti daje počinio grešku rasparčavši vrijeme, koje nas ionako nosi. Tada je pustio da mu mašta bludi prostranom urugvajskom zemljom, sada okrvavljenom, neravnim poljima Santa Irene, gdje je puštao zmajeve, šarenim konjićem koji je već zacijelo uginuo, prašinom stoje nadiže stoka kad je tjeraju goniči, umornom diližansom koja je svaki mjesec stizala iz gradića Fray Bentos s tovarom tričarija, zaljevom La Agraciada, gdje su se iskrcala trideset i trojica osloboditelja, Herviderom, planinskim grebenima, brdima i rijekama, brijegom Cerro na koji se uspeo sve do svjetionika, misleći da mu na objema obalama La Plate nema premca. S brijega nad zaljevom, u mislima, jednom prijeđe na onaj brijeg na urugvajskome grbu, a onda je zaspao.

Svake noći promjena vjetra donosila je svježinu koja je pogodovala snu. Nikad ga nije morila nesanica.

Svim svojim bićem volio je zaručnicu, ali vele da čovjek ne smije misliti na žene, nadasve kad mu nedostaju. Selo ga je priviklo na čednost. Što se pak tiče drugog posla ... nastojao je što manje misliti na čovjeka kojeg je mrzio.

Pratio gaje šum kiše na krovu.

Zatvoreniku ili slijepcu vrijeme protječe nizvodno, kao po blagoj padini. Negdje na polovini svoje osamljenosti Arredondo je ne

jednom uživao u tom vremenu bez vremena. U prvome dvorištu bijaše cisterna sa žabom na dnu; nikada mu nije palo na pamet daje žabino vrijeme, koje graniči s vječnošću, upravo ono što i sam traži.

Kad se onaj datum približio, ponovo se javi nestrpljenje. Jedne večeri nije više mogao izdržati i izišao je na ulicu. Sve mu se činilo različito i veće. Zamaknuvši iza ugla, ugledao je nekakvu svjetlost i ušao u krčmu. Da bi opravdao svoju prisutnost, naruči gorki liker. Nalakćeni na tezgju, neki su vojnici razgovarali. Jedan od njih reče:

- Poznato vam je daje izričito zabranjeno davati vijesti o bitkama. Jučer poslije podneva dogodilo nam se nešto što će vas zabaviti. Ja i nekoliko drugova iz kasarne prolazili smo ispred novina La Razon. Izvana začusmo neki glas koji je kršio tu naredbu. Odmah smo upali.

U redakciji je bilo mračno kao u rogu, no mecima smo obasuli nekoga tko je i dalje govorio.

Kad je umuknuo, potražili smo ga da ga izvučemo za noge, ali vidjeli smo nekakav stroj koji zovufonografi koji sam govori.

Svi su se nasmijali.

Arredondo je šutio. Vojnik mu reče:

- No, seljo, kako vam se sviđa ta nepodopština?

Arredondo je uporno šutio. Onaj u uniformi unese mu se u lice i kaza:

- Smjesta viči: Živio predsjednik nacije, Juan IdiarteBorda!

Arredondo se nije oglasio o zapovijest. Usred podrugljivih aplauza dočepao se vrata.

Posljednja pogrda dopre do njega kad je već bio na ulici:

- Strah je velika stvar jer guši srdžbu.

Ponio se poput kukavice, no znao je da to nije. Polako se vratio kući.

Dvadeset i petog kolovoza, Avelino Arredondo se probudio postoje već prošlo devet sati.

Najprije je pomislio na Claru, a tek zatim na datum. S olakšanjem pomisli: Zbogom dužnosti čekanja. Evo, stiže mi i taj dan.

Obrijao se bez žurbe, te se u zrcalu suočio s licem koje bijaše svagdašnje. Izabra crvenu kravatu i najbolju odjeću. Kasno je ručao. Sivo nebo prijetilo je kišicom; uvijek gaje zamišljao obasjano. Prostruji njime nekakav osjećaj gorčine dok je zauvijek napuštao onu vlažnu sobu. U veži susretne mulatkinju i dade joj posljednje novce

koji su mu preostali. Na natpisu željezarije ugleda šarene rombove i pomisli da više od dva mjeseca nije o njima razmišljao. Zaputio se prema ulici Sarandi. Bio je praznički dan, pa je na ulici bilo vrlo malo svijeta.

Nisu još odbila tri sata kad je stigao na stolni trg. Tedeum je već završio; grupa gospode, vojnih lica i prelata silazila je sporim stepeništem hrama. Na prvi pogled su cilindri, neki još uvijek u ruci, odore, rojce, oružje i mantije mogli stvoriti privid da ih je mnogo; zapravo, nije ih bilo više od tridesetak. Arredondo, koji nije osjećao strah, osjeti neku vrstu poštivanja. Upitao je koji je predsjednik. Odgovoriše mu:

- Onaj uz nadbiskupa s mitrom i biskupskim štapom.

Izvukao je pištolj i opalio.

Idiarte Borda učini nekoliko koraka, pade potrbuške i razgovijetno kaza: Pogiboh.

Arredondo se predao vlastima. Kasnije je izjavio:

- Ja sam Crveni i kažem to sasvim ponosno. Zadao sam smrt predsjedniku, koji je iznevjerio i okaljao našu stranku. Raskinuo sam s prijateljima i

-,sa zaručnicom kako ih ne bih uvlačio u to; novine nisam pogledao da ne bi tkogod mogao reći da su me one potaknule. Taj čin pravde pripada meni. A sada, neka mi sude.

Činjenice su se zacijelo odigrale ovako, mada složenije; mogu sanjati da su se ovako odigrale.

Pločica

Drvosječa sam. Moje ime nije važno. Koliba u kojoj se rodih i u kojoj ću uskoro morati umrijeti nalazi se na rubu šume. Za šumu kažu da se prostire sve do mora koje okružuje čitavu zemlju i kojim se kreću drvene kuće poput ove moje. Ne znam; nikada to nisam vidio. Nisam vidio ni drugi kraj šume. Moj stariji brat, dok bijasmo djeca, natjerao me da se zakunem da ćemo nas dvojica posjeći čitavu šumu sve dok ne ostane ni jedno jedino stablo. Brat mi je umro, pa sada tragam i tragat ću i nadalje za nečim drugim. Prema zapadu protječe rječica u kojoj umijem loviti ribu golom rukom. U šumi ima vukova, no vukovi me ne straše, a sjekira me nikada nije iznevjerila. Nisam

brojio svoje godine. Znam kako ih je mnogo. Oči mi više ne vide. U zaseoku, kamo više ne zalazim jer bih se izgubio, na glasu sam kao tvrdica, no što lije mogao uštedjeti šumski drvosječa?

Vrata svoga doma zatvaram kamenom kako mi snijeg ne bi ulazio. Jedne večeri začuh teške korake, a zatim i lupanje. Otvorih te uđe neki neznanac. Bijaše to visok i star čovjek, ogrnut izlizanim gunjem. Lice mu bijaše prošarano ožiljkom. Godine su mu kanda dale više odlučnosti nego slabosti, ali opazih da teško hoda bez pomoći štapa. Izmijenismo nekoliko riječi kojih se ne sjećam. Napokon reče:

- Nemam kuće ni kućišta i spavam gdje stignem. Obišao sam čitavu Saksoniju.

Te su riječi priličile njegovoj starosti. Moj je otac vazda pričao o Saksoniji; sada svijet kaže Engleska.

Imao sam kruha i ribe. Nismo govorili za vrijeme jela. Poče kišiti. Od koža mu rasprostrijeh ležaj na zemljanom podu, gdje je umro moj brat. Kad se spustila noć, zaspasmo.

Razdanjivalo se kad iziđosmo iz kuće. Kiša je bila prestala i zemlja bijaše prekrivena svježim snijegom. Ispade mu štap te mi je naredio da mu ga podignem.

- Zašto da te poslušam? - rekoh mu.

- Zato što sam kralj - odvratio je. Pomislih daje lud. Pokupih štap i dadoh mu ga. Progovorio je izmijenivši ton:

- Ja sam kralj Secgena. Mnogo sam ih puta u teškoj bitci doveo do pobjede, ali u presudnom trenutku izgubih kraljevstvo. Ime mi je Isera, a od korjenike sam Odinove.

- Ja ne štujem Odina - odgovorih mu. - Štujem Krista.

Kao da me nije čuo, nastavio je:

- Obilazim staze progonstva, no još uvijek sam kralj jer imam pločicu. Hoćeš lije vidjeti?

Rastvorio je koščatu šaku. U ruci nije ničega bilo. Bijaše prazna. Tek tada primijetih da ju je uvijek držao stisnutu.

Pozorno me gledajući, reče:

- Možeš je dodirnuti.

Pomalo sumnjičavo stavih mu vršak prstiju na dlan. Osjetih nešto hladno i ugledah nekakvo svjetlucanje. Ruka se naglo zatvori. Ništa nisam kazao. On nastavi strpljivo, kao da priča s kakvim djetetom:

- To je Odinova pločica. Ima samo lice. Na zemlji ne postoji ništa drugo što bi imalo jednu stranu. Sve dok bude u mojoj ruci bit ću kralj.

- Je li zlatna? - upitah.

- Ne znam. To je Odinova pločica i ima samo lice.

Tada me spopade gramzljivost da se domognem te pločice. Kad bi bila moja, mogao bih je zamijeniti za zlatnu polugu i bio bih kralj.

Onome skitnici, koga i dandanas mrzim, kazah:

- U kolibi imam skrivenu škrinju s novcima. Od zlata su i blistaju kao sjekira. Dadneš li mi tu Odinovu pločicu, dajem ti škrinju.

Tvrdo glavo je rekao: „ - Neću.

- Tada - kazah - možeš produžiti svojim putem.

Okrenuo mi je leđa. Jedan udarac sjekirom po potiljku bio je sasvim dovoljan da posrne i padne, no u padu je otvorio ruku te u zraku ugledah bljesak. Sjekirom dobro obilježili mjesto, a mrtvacu odvucoh do potoka koji bijaše jako nabujao. Bacih ga u nj.

Kad sam se vratio do kuće, potražili onu pločicu. Ne nađoh je. Već je godinama tražim.

... thy rope of sands ... George Herbert (1593.-1633.) Crta se sastoji od beskonačnog broja točaka; ploha, od beskonačnog broja crta; volumen, od beskonačnog broja ploha; hipervolumen, od beskonačnog broja volumena ... Ne, zaista nije to, more geometrico, najbolji način da započnem pripovijest. Tvrditi da je istinita sada je već konvencionalnost koja se odnosi na svaku fantastičnu pripovijest; ova moja nesumnjivo/as^ istinita.

Živim sam, na četvrtom katu u ulici Belgrano. Prije nekoliko mjeseci, predvečer, začuh kucanje na vratima. Otvorih i uđe neki neznanac. Bijaše to visok čovjek, nerazgovijetnih crta lica. Možda ih je tako vidjela moja kratkovidnost. Svekoliki mu je izgled odavao dolično siromaštvo. Bijaše odjeven u sivo, a u ruci je nosio sivi kovčeg. Začas osjetih daje stranac. Isprva sam povjerovao daje star; zatim sam uočio da me prevarila njegova rijetka plava kosa, gotovo bijela, kao u Skandinavaca. Tijekom našeg razgovora, koji je potrajao nepuni sat, doznao sam daje s Orknejskih otoka.

Pokazah mu stolicu. Čovjek je načas oklijevao da progovori. Odisao je melankolijom, kao i ja sada.

- Prodajem biblije - reče mi. Pomalo cjepidlački odvratih mu:

- U ovoj kući ima nekoliko engleskih biblija, uključivši onu prvu, od Johna Wyclifa. Imam i bibliju Cipriana de Valere, Luterovu, koja je u

književnom pogledu najgora, ijedan latinski primjerak Vulgate. Kao što vidite, biblije mi baš ne nedostaju.

Nakon stanke, odgovorio mi je:

- Ne prodajem samo biblije. Mogu vam pokazati jednu svetu knjigu koja će vas možda zanimati. Nabavio sam je na granici Bikanira.

Otvorio je kovčeg i stavio je na stol. Bijaše to svezak formata osmine tabaka, uvezan u platno.

Bez sumnje je prošao kroz mnoge ruke. Razgledah ga; iznenadi me njegova neobična težina.

Na hrptu je stajalo Holy Writ, a ispod toga Bombay.

- Vjerojatno je iz devetnaestog stoljeća - primijetih.

- Ne znam. Nikada to nisam doznao - glasio je odgovor.

Otvorih knjigu nasumce. Slova mi bijahu strana. Stranice, koje mi se učiniše izlizane i loše otisnute, bijahu tiskane u dva stupca poput kakve biblije. Tekst bijaše zbijen i raspoređen u versete. U gornjem uglu stranice bijahu arapske brojke. Pažnju mi privuče to stoje parna stranica mogla imati broj (recimo) 40514, a sljedeća, neparna, 999. Okrenuh stranicu; poledina bijaše numerirana s osam znamenki. Na njoj je bila neka sitna ilustracija, kao što je uobičajeno u rječnicima: sidro nacrtano perom, kao nevjestom rukom kakva djeteta.

Tada mi neznanac kaza:

- Dobro je pogledajte. Nikad je više nećete vidjeti.

Bijaše i nekakve prijetnje u toj tvrdnji, ali ne i u glasu. Zagledah se u to mjesto i zatvorih knjigu. Smještaje otvorih. Uzalud sam tražio sliku sidra, stranicu po stranicu. Da prikrijem zbunjenost, rekoh mu:

- Posrijedi je verzija Svetog pisma na nekom indijskom jeziku, zar ne?

- Nije - odvratio je.

Zatim je spustio glas kao da će mi povjeriti kakvu tajnu:

- Nabavio sam je u nekom selu u ravnici, u zamjenu za nekoliko rupija i Bibliju. Njen posjednik nije umio čitati. Slutim daje on u toj Knjizi nad knjigama vidio nekakav amulet.

Bio je iz najniže kaste; ljudi nisu smjeli stati na njegovu sjenu, a da se ne izlože pogibelji od zaraze. Rekao mi je da se ta njegova knjiga naziva Knjiga od pljeska, jer ni toj knjizi ni pijesku nema početka ni kraja.

Zamolio me da potražim prvi list. ~, Lijevu sam ruku položio na naslovnu stranicu i otvarao knjigu s palcem gotovo slijepjenim uz kažiprst. Sve je bilo uzalud: uvijek bi se između naslovne stranice i ruke ispriječilo nekoliko listova. Kao da su navirali iz knjige.

- Sada potražite kraj.

I u tome sam doživio neuspjeh; glasom koji kao da nije bio moj jedva sam uspio promucati:

- To nije moguće.

Još uvijek tihim glasom, prodavač biblija mi kaza:

- Nije moguće, ali ipak/e,s7. Broj stranica ove knjige je upravo beskonačan. Nijedna nije prva; nijedna nije posljednja. Ne znam zašto su tako proizvoljno numerirane. Možda zato da dadu naslutiti kako članovi beskonačnog niza dopuštaju bilo koji broj.

Zatim, kao da naglas razmišlja:

- Ako je svemir beskonačan, onda se nalazimo u bilo kojoj točki svemira. Ako je vrijeme beskonačno, onda se nalazimo u bilo kojoj točki vremena.

Njegova su mi razmišljanja zasmotala. Upitah ga:

- Vi ste bez sumnje religiozni?

- Jesam, prezbiterijanac sam. Savjest mi je čista. Uvjeren sam da nisam nasamario domoročaca kad mu onomad dadoh Riječ Gospodnju u zamjenu za njegovu đavolju knjigu.

Uvjerih ga da nema što sebi predbacivati i usput ga upitah da li je u prolazu kroz ove krajeve.

Odgovorio mi je da se za nekoliko dana kani vratiti u svoju domovinu. Tada sam doznao daje Škot, s Orknejskih otoka. Rekoh mu da Škotsku osobno volim iz ljubavi prema Stevensonu i Humeu.

- I Robbiju Burns-u - ispravio je.

Dok smo razgovarali, ja sam i dalje istraživao tu beskonačnu knjigu. S lažnom ravnodušnošću ga zapitah:

- Kanite li taj neobični primjerak ponuditi Britanskom muzeju?

- Ne. Nudim ga vama - odvratio je i utvrdio visoku svotu.

Odgovorih mu, sasvim iskreno, da mi je ta svota nedostupna i prepustih se razmišljanju. Za nekoliko minuta smislio sam plan.

- Predlažem vam razmjenu - kazah mu. - Vi ste taj svezak dobili za nekoliko rupija i za Sveto pismo; ja vam nudim iznos svoje mirovine, koju sam netom primio, i Wyclifovu Bibliju tiskanu goticom. Naslijedio sam je od roditelja.

- A black letter Wyclif! - prošaptao je. Otišao sam u spavaću sobu i donio mu novac i knjigu. S gorljivošću bibliofila prevrtao je listove i proučio naslovnu stranicu.

- Posao je sklopljen - kaza mi. Prenerazilo me što se nije cjenjkao. Tek sam kasnije shvatio da je u moj dom već ušao s nakanom da proda tu knjigu. Novčanice nije prebrojio, nego ih je spremio.

Predmet razgovora bijahu nam Indija, Orknejsko otočje i norveški jarls koji su njime vladali.

Već bijaše noć kad je čovjek otišao. Nisam ga više vidio niti mu znam ime.

Knjigu od pijeska nakanio sam držati u praznom prostoru stoje ostao za Wyclifom, ali ipak sam se odlučio daje sakrijem iza nekih manjkavih svezaka Tisuću ijedne noći.

Legao sam, ali nisam zaspao. U tri ili četiri sata ujutro upalih svjetlo. Potražih onu nemoguću knjigu i počeh prevrtati listove. Na jednome od njih ugledah nacrtanu nekakvu masku. U kutu bijaše jedna brojka, ne znam više koja, podignuta na devetu potenciju.

Nikome ne pokazah to svoje blago. Sreći što ga posjedujem pridružila se i bojazan da bi mi ga mogli ukrasti, a zatim i sumnjičavost da nije doista beskonačno. Te su mi dvije brige još pojačale mizantropiju koju sam odvajkada osjećao. Preostalo mije tek nekoliko prijatelja; prestao sam ih viđati. Zarobljenik Knjige, gotovo da se više nisam ni pojavljivao na ulici.

Povećalom sam razgledao izlizani hrbat i korice, te sam odbacio mogućnost kakve 144. majstorije. Uvjurio sam se da su one sitne ilustracije jedna od druge udaljene dvije tisuće stranica. Upisivao sam ih u abecednu bilježnicu koju sam ubrzo ispunio. Nikad se nisu

ponovile. Noću, u malobrojnim trenucima što mi ih je ostavljala besanica, sanjao sam onu knjigu.

Ljeto je odmicalo, pa sam shvatio daje knjiga čudovišna. Ništa mi nije pomogla ni pomisao da nimalo manje čudovišan nisam ni ja sam, koji sam je promatrao očima i opipavao noktima svih deset prstiju. Osjetio sam daje to utvara, nešto sramno što bruka i truje stvarnost.

Pomislih na vatru, ali sam se pobojavao da bi spaljivanje beskonačne knjige moglo biti isto tako beskonačno i da bi svojim dimom zagušilo čitav planet.

Sjetih se kako sam pročitao daje šuma najbolje mjesto da se sakrije neki list. Prije umirovljenja radio sam u Nacionalnoj biblioteci, u kojoj se čuva devet stotina tisuća knjiga; znam da se desno od predvorja jedno zavojito stepenište gubi u podrumu, gdje se nalaze časopisi i zemljovidi. Iskoristio sam nepažnju namještenika da Knjigu od pijeska zaturim na jednu od vlažnih polica. Nastojao sam ne obratiti pažnju na to na kojoj je to visini i na kolikoj udaljenosti od vrata.

Osjećam malko olakšanja, no više ne želim niti prolaziti ulicom Mexico. isati predgovor nepročitanim pričama goto- vo je nemoguć zadatak jer zahtijeva anali- ziranje zapleta koje nije umjesno anticipirati. Stoga više volim epilog.

Prva pripovijest preuzima staru temu o dvojniku, što je toliko puta pokrenula uvijek uspješno Stevensonovo pero. U Engleskoj ime mu je fetch odnosno, knjiškije, wraith of the living; u Njemačkoj, Doppelgaenger. To priviđenje u obliku duha zacijelo potječe od metalnih zrcala ili vode, ili naprosto od sjećanja, koje svakoga čini gledateljem i sudionikom. Dužnost mi je bila postići da sugovornici budu dovoljno različiti da budu dvojica, a ipak dovoljno slični da budu jedno. Vrijedi li uopće spominjati da sam tu priču smislio na obalama rijeke Charles, u Novoj Engleskoj, koja me svojim studenim tokom podsjetila na daleki tok Rhone?

Tema ljubavi je i te kako česta u mojim stihovima; no to nije slučaj i s mojom prozom, u kojoj osim Ulrike nema drugog takvog primjera. Čitatelji će uočiti njenu sličnost sa Dvojnikom.

Kongres je možda najambicioznija pripovijetka ove knjige; tema joj je tako opsežan pothvat da se na kraju brka s kozmosom i sa zbirom dana. Neprovidan početak želi oponašati onaj iz Kafkinih fikcija;

završetak se želi uzdići, bez sumnje uzalud, do ekstaza Chestertona ili Johna Bunyana. Nikada nisam ostvario takvo otkriće, no nastojao sam ga sanjati. U njegov sam tok utkao, već prema svojoj navadi, autobiografske crte.

Sudbina, koju držim nedokučivom, nije me ostavljala na miru sve dok nisam dokrajčio jednu posthumnu priču Lovecrafta, pisca kojeg sam oduvijek smatrao nehotičnim parodistom Poea.

Napokon sam popustio; jedan plod toga nosi naslov There Are More Things.

Sekta tridesetorice, bez ikakva oslanjanja na dokumente, iz zaborava izvlači povijest moguće hereze.

Noć darovay'e možda najnedužnija, najžešća i najegzaltiranija priča koju nudi ovaj svezak.

Babilonska biblioteka (1914.) zamišlja beskonačan broj knjiga; Undr i Zrcalo i maska, stoljetne književnosti koje se sastoje od samo jedne riječi.

Utopija umorna čovjeka po mome je mišljenju najčestitiji i najmelankoličniji sastavak ove zbirke.

Uvijek me čudila etička opsjednutost Amerikanaca. Varka želi odraziti to obilježje.

Unatoč Johnu Feltonu, Charlotti Corday, poznatom mišljenju Rivere Indartea («Sveto je djelo ubiti Rosasa») i urugvajskoj nacionalnoj himni («Ako tirani, od bodeža Brutova»), ne odobravam političko ubojstvo. Bilo kako mu drago, čitaoci samotnog Arredondova zločina zacijelo žele znati završetak. Luis Melidn Lafinur tražio je njegovo oslobođenje, ali suci Carlos Fein i Cristobal Salvanac osudiše ga na mjesec dana samice i pet godina robije. Jedna ulica u Montevideu sada nosi njegovo ime.

Dva oprečna i nepojmljiva predmeta građa su posljednjih priča. Pločicaye euklidovski krug koji dopušta samo jedno lice; Knjiga od pijeskay'e, pak, svezak od bezbroj listova.

Nadam se da ove bilješke, koje sam na brzu ruku upravo izdiktirao, neće iscrpsti ovu knjigu i da će se njeni snovi i dalje granati u gostoljubivoj mašti onih koji sada zatvaraju knjigu.

J. L. B. Buenos Aires, 3. veljače 1975.

Ovih sam dana pročitao jednu knjigu koja me se dojmila kao stvarnosna persiflaža Borgesove fantastične Babilonske biblioteke i Kongresa.

Harold Rabinowitz i Rob Kaplan - prvi (nekoć) izvršni urednik ugledne McGraw-Hill Encyclopedia of Science and Technology i znanstveni urednik još uglednije Encyclopedia Americana, a drugi urednik izdanja u više njujorških izdavačkih kuća, obojica bibliofili, a možda i bibliofazi - objavili su, naime, 1999., neobičan zbornik tekstova o svakojakim zastranjenjima bibliomanije, pod naslovom A Passion for Books. Neki od prinosnika uživaju međunarodni ugled: Ray Bradburv, Walter Benjamin, Umberto Eco, Sušan Sontag, John Updike, da ne spominjemo Petrarcu, Johna Milтона, Gustava Flauberta i Philipa Rotha ...

John Mitchell objavio je, 1984., klasičnu knjigu o knjigoljubnim manijacima, Eccentric Lives and Peculiar Notions, iz koje su Rabinowitz i Kaplan odabrali nekoliko uzornih ulomaka.

Tu se, uz ostalo, navodi slučaj Thomasa Rawlinsona, kolekcionara s početka 18. stoljeća, koji je svoju prostranu kuću tako ispunio knjigama daje morao spavati u hodniku, a onda se, kad zbog njihove navale više ni tu nije bilo mjesta, preselio k bratu, kamo su ga tisuće knjiga u stopu pratile. Bile su mu samo 44 godine kad je umro, a u njegovoj i njegova brata kući više nije bilo ni četvornoga centimetra površine gdje bi se moglo sjesti, a da ga već nisu prekrile knjige, rukopisi i naslage papirne prašine.

Pariški bibliomanijak M. Boulard kupovao je knjige s reda, bez ikakva kriterija, dok ih se na kraju nije skupilo više od nevjerojatnih 600 tisuća. Svaka, i najmanja, površina u njegovoj mnogosobnoj kući bila je pretrpana knjigama, tako da se ona, pod tim bremenom, počela sama u sebe urušavati.

Najčudesniji je, možda, od sviju slučaj Richarda Hebera (rođenog 1774.), engleskoga bogataša. Njega je bibliomanija napala još u djetinjstvu: kad mu je bilo tek osam godina, sastavio je detaljan katalog svoje buduće biblioteke, čak s pojedinostima uveza kakav je želio.

On je, do 1833., stvorio jednu od najvećih privatnih knjižnica što ih je svijet dotad vidio: umro je, sasvim osamljen, u jednoj od njezinih

pretrpanih odaja, a da, sve dotad, nikad i nitko nije vidio nijedan sveščić od goleme bibliofhanske morene stoje za njim ostala ...

Bibliotekaje, kao stoje poznato, jedna od najčešćih Borgesovih opsesija: susreće se u njegovim pripovijetkama, esejima i pjesmama. On sam, čini se, nije bio biblioman: svoju je bibliofiliju lako mogao zasititi kao dugogodišnji direktor Nacionalne knjižnice u Buenos Airesu, a djelomično posežući i za virtualnim svescima svojega enormnog pamćenja, izoštravanog sljepoćom.

Potresni likovi čudaka što ih u svojoj divnoj knjizi opisuje John Mitchell nisu nimalo slični samomu Borgesu: u njihovoj jezovitoj monomaniji nema ni trunčice humora, a kamoli autoironije. Baš zato djeluju tragikomično.

Pa ipak, njihovi nemogući ciljevi - recimo: da imaju barem po dva primjerka svake knjige što se tiska u svijetu, kako se, razborito, izrazio jedan od njih - djeluju kao da potječu iz Borgesovih maštarija: oni su oličenje potpune posvećenosti nemogućem cilju i, za razliku od predanosti svetaca, simbol ekstremne, nikad zadovoljene, zgrtačke sebičnosti.

Jedan od takvih projekata Borges opisuje u svojoj znamenitoj priči Kongres, u Knjizi od pijeska ...

Spomenuta se knjiga, pod naslovom El libro de arena, prvi put pojavila u Buenos Airesu 1975. To je trinaest proznih sastavaka, s epilogom, od kojih su svi nastali nakon 1970. Samo je priča Kongres bila objavljena, 1971., u malom bibliofilskom izdanju, još prije izlaska zbirke. Borges je potrošio, do 1974., mnogo vremena da knjizi dade definitivnu formu za izdanje u Emeceu.

Englesko izdanje, u prijevodu Normana Thomasa di Giovannija, izišlo je 1975. Dodana mu je zbirka pjesama pod naslovom Zlato tigrova (šp. El oro de los tigres, engl. The Gold of the Tigers), u prijevodu Alaistara Reida. Čudnovato je da je 40 tisuća primjeraka toga prijevoda razgrabljeno u dva mjeseca. To je najveći Borgesov izdavački uspjeh u životu, i u simboličnom je kontrastu s prvobitnim neuspjehom Po vijesti vječnosti (Historia de la eternidad), iz 1936., koje je prodano samo 36 primjeraka ...

Ali, čini se da, po mišljenju nekih kritičara, trijumf te knjige nije bio u potpunom skladu s njezinom kvalitetom. Njezina je najveća vrijednost, tvrdi se, to što, katkad do karikaturalnosti, uvećava trikove

već upotrijebljene u prethodnim pričama, i zato je veoma podesna za proučavanje borhesovskoga procedea. U priči El otro (Drugi, ili Dvojniki, kako je preveo Karlo Budor) s više se pojedinosti povećava osnovna ideja iz poznate parabole Borges y Yo: godine 1969. već ostarjeli Borges u Cambridgeu (Massachusetts) susreće sebe sama kakav je bio, kao mladić, na školovanju u Ženevi. Razgovaraju i o knjigama. Uz uobičajene sveske iz drugih Borgesovih tekstova, tu se, stidljivo, spominje i djelo o spolnim običajima balkanskih naroda. Ne navode se ni autor ni naslov. Razumno je pretpostaviti da je posrijedi gotovo pornografsko (za akademsku upotrebu) izdanje knjige Antropophiteia, Jahrbücher für Folklorische Erhebungen und Forschungen Entwicklungsgeschichte der Geschlechtlichen Moral, što ju je sastavio dr. Friedrich S. Kraus, a izišla je u Leipzigu 1904.

Nabrajaju tričave zgrade iz svoga života. Priča završava: "Mnogo sam razmišljao o tome susretu, o kojemu nisam nikome pričao. Vjerujem da sam otkrio ključ. Susret je bio stvaran, no onaj čovjek razgovarao je sa mnom u nekome snu, i stoga me mogao zaboraviti; ja sam s njime razgovarao najavi, i ta me uspomena još mori..."

Originalnost te priče ne potječe, očito, od ideje o susretu sa svojim, nešto mlađim, Doppelgängerom nego iz istinskoga sruza mladića koji je sanjao, i predviđao, svoju budućnost i ostarjela čovjeka koji se, sa skepsom, suočava s negdašnjim žarom, koji je odavna poprimio neuhvatljivu neodređenost sna. Ona je, ujedno, sjetni, i autoironični, pogled na vlastiti život, diskretna ispovijest, gotovo oporuka ...

Najambicioznija je priča, svakako, Kongres. Ona ponavlja nekadašnje čarolije Babilonske biblioteke. Možda je pretjerano dugačka za tako predvidljivu ideju. Također se oslanja na jednu Hawthorneovu sanjariju o sveopćoj lomači za sva ljudska djela. Skupina fantasta, okupljenih oko milijardera don Alejandra Glencoea, urugvajskog veleposjednika dobara na samoj granici Brazila, osniva Kongres Svijeta i prikuplja, iz svih zemalja i na svima jezicima, golemu biblioteku. Kao i u sve velike financijske pothvate, i u ovaj se uključuje pohlepa, tgština i dvoličnost. Nesebičnu fantaziju jednog bogataša izjeda, i uništava, sebičnost izvršilaca. Na kraju dolazi preokret: don Alejandro Glencoe naređuje palež goleme knjižnice.

Ona je nepotrebna. Kongres je univerzum. Likovi, zbiljski likovi, Rabinowitza i Kaplana kao da su dio ove uzaludne legende.

Poznato je daje Borges napisao mnoge ljubavne pjesme, i da nije napisao nijednu ljubavnu priču. Iznimka je, velika intimna iznimka, Ulrica: u njoj Borges, prvi i jedini put, evocira ne samo ljubavni nego i erotski zanos, vlastito istinsko iskustvo sa ženom. Čini se da nije baš imao načina da ovlada njime: kao da se bojavao njegove neodoljive izravnosti, pa ga je nastojao nekako udaljiti od sebe, emancipirati se od njega, s pomoću uobičajenih kulturnih referencija, ali se njegova sirovost nije dala ukrotiti, te je ostala više psihološka nego estetska činjenica. U njoj Borges sam sebe zakrinkava u lik Kolumbijca Javiera Otalora. Dama, Norvežanka, s imenom Ulrica (Ulrikke), vjerojatno je Maria Kodama.

Počinja s citatom iz Volsunga Sage, 27: Hann tekr Gram ok leggr i methal theira bert (On uze mač Gram i postavi ga gola između nje i sebe) ... Aluzija je stara, i susrećemo je već u Tristanu i Izoldi. Činjenica je daje Borges (Otalora), u jednom polumračnom svratištu, između Marije Kodame i sebe podigao taj mač.

Kodama se, koliko se dosad znade, prvi put susrela s Borgesom kao 12godišnja djevojčica, 1958., kad ju je s njime, na jednom njegovu predavanju, upoznao njezin japanski otac. U 16. godini počela je s Borgesom studirati anglosaksonski. Nakon 20godišnjega intimnog druženja, Kodama se udala, u svojoj 40. godini, za Borgesa 24. travnja 1986. On je umro četiri tjedna poslije.

Knjiga od pjesaka vjerojatno je posljednja postaja u Borgesovu pripovjednome stvaralaštvu.

To je knjiga čovjeka koji će poživjeti još desetak godina, ali koji je osjećao daje već, na neki način, mrtav ...

Table of Contents

[Start](#)